NOTHING TO DECLARE

äºî²Î²Ü ºÎ²ØàôîÜºðÆ êî²òàôØÀ

Îáéáõåóã³ÛÇ ³éáõÙáí, Ã»ñ¨ë ãÏ³ ³í»ÉÇ í³ï Ñ³Ùµ³í í³Û»ÉáÕ Ù»Ï ³ÛÉ µÝ³·³í³é, ù³Ý å»ï³Ï³Ý »Ï³ÙáõïÝ»ñÇ ëï³óáõÙÁ: âÏ³, Ã»ñ¨ë, Ù»Ï ³ÛÉ µÝ³·³í³é, áñï»Õ Ïáéáõåóã³Ý Ï³ñáÕ ¿ áõÝ»Ý³É ³í»ÉÇ Éáõñç Ñ»ï¨³ÝùÝ»ñ[1]:

àñáß »ñÏñÝ»ñáõÙ (ûñÇÝ³Ï` ä»ñáõáõÙ ¨ àõ·³Ý¹³ÛáõÙ) å»ï³Ï³Ý »Ï³ÙáõïÝ»ñÇ Ñ»ï Ï³åí³Í Ïáéáõåóã³Ý ¹³ñÓ³í ³ÛÝù³Ý ³ñï³éáó, áñ ³Û¹ »ñÏñÝ»ñÇ Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ áñáß»óÇÝ ÷³Ï»É ·áÛáõÃÛáõÝ áõÝ»óáÕ Ñ³ñÏ³ÛÇÝ ·»ñ³ï»ëãáõÃÛáõÝÝ»ñÁ ¨ ¹ñ³Ýù ÷áË³ñÇÝ»É Ýáñ»ñáí: àñáß »ñÏñÝ»ñáõÙ Ù³ñ¹ÇÏ Ó·ïáõÙ »Ý ³Ù»Ý³ó³Íñ í³ñÓ³ïñíáÕ ³ßË³ï³ÝùÇ ï»Õ³íáñí»É Ñ³ñÏ³ÛÇÝ ¨ Ù³ùë³ÛÇÝ Ù³ñÙÇÝÝ»ñáõÙ, ù³Ý½Ç ß³ï É³í ·Çï»Ý, áñ ³Û¹ å³ßïáÝÝ»ñÁ É³ÛÝ ÑÝ³ñ³íáñáõÃÛáõÝÝ»ñ »Ý ëï»ÕÍáõÙ ½·³ÉÇ Ñ³í»ÉÛ³É »Ï³Ùáõï ëï³Ý³Éáõ Ñ³Ù³ñ: ºí ÇëÏ³å»ë, ÙÇ ß³ñù »ñÏñÝ»ñáõÙ ³Û¹ å³ßïáÝÝ»ñÁ ³ÛÝù³Ý ·ñ³íÇã ¨ µ³ÕÓ³ÉÇ »Ý, áñ ¹³ñÓ»É »Ý ³éáõÍ³Ëáí ³é³ñÏ³[2]:

ÎáéáõÙå³óí³Í Ù³ùë³ÛÇÝ ãÇÝáíÝÇÏÝ»ñÇ ³éÏ³ÛáõÃÛáõÝÁ Ýß³Ý³ÏáõÙ ¿ Ý³¨, áñ »ñÏñÇ ë³ÑÙ³ÝÝ»ñÁ ¹³éÝáõÙ »Ý §Í³Ïáï Ï»Ý¦ ¨ ¹ñ³Ýù Ï³ñáÕ »Ý Ñ³ï»É áã ÙÇ³ÛÝ ãÑ³ñÏíáÕ ³åñ³Ýù³ÛÇÝ Ñáëù»ñ, ³ÛÉ¨` ½»Ýù, ÃÙñ³ÙÇçáóÝ»ñ, ³åûñÇÝÇ ·³ÕÃ³Ï³ÝÝ»ñ, ³ñ·»Éí³Í ¹»Õ³ÙÇçáóÝ»ñ, å»ïáõÃÛ³Ý ÏáÕÙÇó å³ßïå³ÝíáÕ ³½·³ÛÇÝ ³ñï³¹ñ³ÝùÇ Ñ»ï ³Ýµ³ñ»ËÕ×áñ»Ý Ùñó³ÏóáÕ ³åñ³ÝùÝ»ñ, ÇÝãå»ë Ý³¨ ³½·³ÛÇÝ Ï³Ù ÙÇç³½·³ÛÇÝ Çñ³íáõÝùÇ å³ßïå³ÝáõÃÛ³Ý ï³Ï ·ïÝíáÕ Ï»Ý¹³ÝÇÝ»ñ ¨ µáõÛë»ñ Ï³Ù ¹ñ³Ýó Ù³ë»ñÇó å³ïñ³ëïí³Í ³åñ³ÝùÝ»ñ, ûñÇÝ³Ï, ÷ÕáëÏñÇó ³ñï³¹ñí³Í Çñ»ñ ¨ ³ÛÉÝ: ²Ûë Ï³Ù ³ÛÝ »ñÏñÇÝ Ñ³ëóíáÕ íÝ³ëÁ Ï³ñáÕ ¿ ½·³ÉÇáñ»Ý ·»ñ³½³Ýó»É Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ Í³Ëë»ñÁ: Ø»ñ Å³Ù³Ý³ÏÝ»ñáõÙ, »ñµ ³ßË³ñÑáõÙ ·áñÍáõÙ »Ý ÙÇç³½·³ÛÇÝ ³Ñ³µ»Ïã³Ï³Ý ó³Ýó»ñ, ÏáéáõÙå³óí³Í å³ßïáÝ³ï³ñ ³ÝÓÇÝù (Ù³ùë³ÛÇÝ ³ßË³ïáÕÝ»ñ, ë³ÑÙ³Ý³ÛÇÝ áëïÇÏ³ÝáõÃÛáõÝ ¨ ³ÛÉÝ), áñáÝù ÷³ëïáñ»Ý Ñ³Ý¹»ë »Ý ·³ÉÇë áñå»ë ÙÇç³½·³ÛÇÝ Ï³½Ù³Ï»ñåí³Í Ñ³Ýó³íáñ ËÙµ³íáñáõÙÝ»ñÇ ³Ý¹³ÙÝ»ñ, Ï³ñáÕ »Ý Éáõñç íï³Ý· Ý»ñÏ³Û³óÝ»É ³½·³ÛÇÝ ¨ ÙÇç³½·³ÛÇÝ ³Ýíï³Ý·áõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ:

Ð³ë³ñ³ÏáõÃÛáõÝÁ ÑëÏ³Û³Ï³Ý ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ÏáñáõëïÝ»ñ ¿ ÏñáõÙ: Ø³ùë³ÛÇÝ Í³Ëáõ ãÇÝáíÝÇÏÇÝ ïí³Í áã ³ÛÝù³Ý Ù»Í Ï³ß³éùÁ Ýß³Ý³ÏáõÙ ¿, áñ ë³ÑÙ³Ýáí ³é³Ýó å»ï³Ï³Ý ïáõñù í×³ñ»Éáõ Ï³ÝóÏ³óíÇ ·áõó» ÙÇ ³ÙµáÕç µ»éÝ³ñÏÕ Í˳Ëáï ¨ å»ï³Ï³Ý ·³ÝÓ³ñ³ÝÁ Ù³ùë³ÛÇÝ ïáõñùÇ ãí×³ñÙ³Ý Ñ»ï¨³Ýùáí ÏÏáñóÝÇ Ñ³½³ñ³íáñ ¹áÉ³ñÝ»ñ: ì»ñç»ñë Þ³ÝÑ³ÛáõÙ Ñ³ÛïÝ³µ»ñí»ó, áñ Ù³ùë³ÛÇÝ ãÇÝáíÝÇÏÝ»ñÇó Ù»ÏÁ Ï³ñáÕ³ó»É ¿ å»ïáõÃÛ³ÝÁ Ë³µ»É 145 ÙÉÝ ²ØÜ ¹áÉ³ñáí: Ü³ áõÕÕ³ÏÇáñ»Ý ·ÝáõÙ ¿ñ ßñç³Ý³éáõÃÛ³Ý Ñ³ñÏÇ ÙáõÍÙ³Ý Ù³ëÇÝ Ï»ÕÍ ³Ý¹áññ³·ñ»ñ ¨ í³×³éáõÙ ¿ñ ¹ñ³Ýù ï»ÕÇ ÁÝÏ»ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇÝ: ²ñ¹ÛáõÝùáõÙ µéÝ³·ñ³íí»É »Ý 3194 Ï»ÕÍ Ñ³ßÇíý³Ïïáõñ³Ý»ñ:

Ð³Ù³ßË³ñÑ³ÛÇÝ Ù³ùë³ÛÇÝ Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÁ (ÐØÎ) ³ÛÝ Ï³ñÍÇùÇÝ ¿, áñ Ïáéáõåóã³ÛÇ Í³·áõÙÁ ³é³í»É Ñ³í³Ý³Ï³Ý ¿ ³ÛÝï»Õ, áñï»Õ Ù³ùë³ÛÇÝ ãÇÝáíÝÇÏÝ»ñÁ©

- *Ունեն իշխանության մենաշնորհ հաճախորդների հանդեպ:*
- *Ունեն դիսկրեցիոն լիազորություններ պարտանքների կամ ծառայությունների մատակարարման առումով:*
- *Օգտվում են վերահսկողության կամ հաշվետու լինելու գոյություն ունեցող ցածր մակարդակից:*

¸ñ³ Ñ»ï Ù»Ïï»Õ, ÐØÎÝ ³í»É³óÝáõÙ ¿, áñ ³ÝÑñ³Å»ßï ¿ Ñ³ßÇí ³éÝ»É Éñ³óáõóÇã ÙÇ ß³ñù ³ÛÉ ·áñÍáÝÝ»ñ, áñáÝù ³½¹áõÙ »Ý í³ñã³Ï³Ý Ïáéáõåóã³ÛÇ ¹ñë¨áñÙ³Ý ³ëïÇ×³ÝÇ íñ³: ²Û¹ ·áñÍáÝÝ»ñÝ »Ý©

- *Մաքսային աշխատողների աշխատավարձի մակարդակը:*
- *Այն մաքսատները, որոնցում կազմակերպչական կուլտուրան և վարքի նորմերը խրախուսում են հակաիրավական վարվելակերպը կամ ակտիվորեն խոչընդոտում են դրան: Սրանց մեջ են մտնում պատիժները օրենքը խախտելու համար:*
- *Վարչական վերահսկողության կիրառվող միջոցներում պարունակվող զսպիչ ազդեցության ուժը:*
- *Հաճախորդների հետ մաքսային չինովնիկների անմիջական շփման մասշտաբները:*

²Û¹áõÑ³Ý¹»ñÓ, »Ã» Ïáéáõåóã³ÛÇ Ñ³ÛïÝ³µ»ñÙ³Ý ÑÝ³ñ³íáñáõÃÛáõÝÁ ó³Íñ ¿, Ýñ³ ¹»Ù ÏÇñ³éíáÕ é³½Ù³í³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÝ ³ñ¹»Ý áã ÙÇ Ýß³Ý³ÏáõÃÛáõÝ ã»Ý áõÝ»ÝáõÙ[3]:

Îáéáõåóã³ÛÇ Í³·Ù³ÝÁ Ï³ñáÕ »Ý Ýå³ëï»É Ý³¨ ³ÛÉ¨³ÛÉ ãÉáõÍí³Í Ñ³ñó»ñ, ûñÇÝ³Ï, »Ã»©

- *Գոյություն ունեցող օրենքները բարդ են ընկալման համար և դրա հետևանքով կարող են ունենալ տարբեր մեկնություններ:*
- *Հարկերի վճարումը հաճախակի շփումներ է պահանջում հարկատուների և հարկային գերատեսչության աշխատողների միջև:*
- *Ոչ ոք չի զբաղվում որպես կոռուպցիա որակվող վարչարարների գործողությունների բացահայտմամբ, կամ նման գործողությունների բացահայտումը հանդիսանում է խրթին գործ, կամ դրանց հայտնաբերման դեպքում կիրառվում են չափազանց մեղմ պատիժներ, կամ ընդհանրապես միջոցներ չեն ձեռնարկվում:*

- *Պետական գործառույթներ իրականացնելուն լիազորված պաշտոնյաների նկատմամբ պետական վերահսկողության միջոցներն ընդհանուր առմամբ անբավարար են:*

Ð»ï³½áïáõÃÛáõÝÝ»ñÁ óáõÛó »Ý ï³ÉÇë, áñ ³Ûë Ï³Ù ³ÛÝ »ñÏñáõÙ áã å³ßïáÝ³Ï³Ý ïÝï»ëáõÃÛ³Ý Ù³ëßï³µÝ»ñÇ ³×Ç å³ï×³é »Ý Ñ³Ý¹Çë³ÝáõÙ Ñ»Ýó Ñ³ñÏ³ÛÇÝ áõ Ï³ñ·³íáñÇã é»ÅÇÙÝ»ñÇ áã ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï ¨ ¹ÇëÏñ»óÇáÝ ÏÇñ³éáõÙÁ ¨ ÏáéáõåóÇ³ÛÇ ³éÏ³ÛáõÃÛáõÝÁ: ¸³ ³ñ·»É³ÏáõÙ ¿ áÕç ïÝï»ëáõÃÛ³Ý ½³ñ·³óáõÙÁ: àã å³ßïáÝ³Ï³Ý Ï³Ù ëïí»ñ³ÛÇÝ ïÝï»ëáõÃÛ³Ý Ù»Í Ù³ëßï³µÝ»ñ áõÝ»óáÕ »ñÏñÝ»ñÁ ³×Ç ï»Ùå»ñÇ ¹³Ý¹³Õ»óÙ³Ý ÙÇ ïáõÙ »Ý óáõó³µ»ñáõÙ[4]: Îáéáõåó³Ý, ÙÇ ÏáÕÙÇó, Ïñ×³ïáõÙ ¿ å»ï³Ï³Ý »Ï³ÙáõïÝ»ñÁ, ÇëÏ ÙÛáõë ÏáÕÙÇó, ¹³Ý¹³Õ»óÝáõÙ ¿ ïÝï»ë³Ï³Ý ³×Á: ØÇ¨ÝáõÛÝ Å³Ù³Ý³Ï` ÏáéáõÙå³óí³Í ãÇÝáíÝÇÏÝ»ñÁ ç³ÝáõÙ »Ý ÑÝ³ñ³íáñÇÝë ³í»É³óÝ»É å»ï³Ï³Ý Í³Ëë»ñÁ` Ñ»ï³·³ÛáõÙ »Ï³Ùáõï ëï³Ý³Éáõ Çñ»Ýó ÑÝ³ñ³íáñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ ÁÝ¹É³ÛÝ»Éáõ Ýå³ï³Ïáí: ²Û¹åÇëÇ Ó·ïáõÙÁ Ýå³ëïáõÙ ¿ µÛáõç»ï³ÛÇÝ ¹»ýÇóÇïÇ ³é³ç³óÙ³ÝÁ[5]:

Ø²ÎÇ ²é¨ïñÇ ¨ ½³ñ·³óÙ³Ý ËáñÑñ¹Ç Ñ³Ûï³ñ³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ñ³Ù³Ó³ÛÝ ß³ï »ñÏñÝ»ñáõÙ Ù³ùë³ÛÇÝ Ó¨³Ï³ÝáõÃÛáõÝÝ»ñÇÝ Ñ»ï¨»Éáõ Í³Ëë»ñÁ ·»ñ³½³ÝóáõÙ »Ý ³åñ³ÝùÝ»ñÇ ï»Õ³÷áËÙ³Ý Ñ³Ù³ñ í×³ñíáÕ ïáõñù»ñÁ: ¸³ Ù³ùë³ÛÇÝ [illegible][6]:

[illegible]

- *Դա պետությանը բերում է եկամուտներ, որոնք անհրաժեշտ են ծախսերի ֆինանսավորման, բնակչությանը հասարակական բարիքներ տրամադրելու, տնտեսական անվտանգության ապահովման համակարգի պահպանման և ենթակառուցվածքների ստեղծմանը և զարգացմանը դրամական միջոցներ տրամադրելու համար:*
- *Դա նպաստում է տնտեսության արդյունավետության աճին՝ հարկերի վճարումից խուսափելու պատճառով նրա աղավաղումների շտկման ճանապարհով:*
- *Դա խրախուսում է արդար մրցակցությունը (հարկեր վճարողների և դրանից խուսափողների միջև):*
- *Դա նպաստում է տնտեսական աճին և զարգացմանը՝ ինչպես հայրենական, այնպես էլ օտարերկրյա ձեռնարկատերերի համար ներդրումային կլիմայի բարելավելու շնորհիվ:*
- *Դա կրճատում է արտաքին դեֆիցիտը և փոխառությունների չափերը, ինչպես նաև կայունացնում է արտարժութային կուրսը: Կոռուպցիան հաճախ կապված է կապիտալի արտահոսքի բարձր մակարդակի հետ:*
- *Դա պաշտպանում է շարքային քաղաքացուն, որը ստիպված է վճարել կոռուպցիայի բացասական բոլոր հետևանքների համար:*

äºÎ²Î²Ü ºÎ²ØàôîÜºðÆ àÈàðîàôØ ´²ðºöàÊàôØÜºðÆ úðÆÜ²ÎÜºð

[illegible][7]:

[illegible]

- *Ծառայողական էթիկայի այս կամ այն կողմերով ղեկավարվող ծառայողական անձնակազմի վերահսկումը և կրթումը:*
- *Ապօրինի հարստացման դեպքերի հետամտումը:*
- *Կարգապահության խախտման դեպքերի քննումը:*
- *Կոռուպցիայի դրսևորումների հետ գործ ունեցող ղեկավարների համար հրահանգների մշակումը:*
- *Աշխատանքի վերակազմակերպումը՝ որոշումների ոչ վերահսկելի ընդունման հնարավորությունները սահմանափակելու նպատակով:*
- *Ազնվության և լավ վարքի խրախուսումը:*
- *Խորհրդարանականների, նախարարների և պետական ծառայողների կողմից ներկայացվող եկամուտների և ունեցվածքի մասին հայտարարագրերի ստուգումը:*

²Ûë ³Ù»ÝÝ ³ÝáõÕÕ³ ÏÇ å³Ñ³Ýç¿, áñ Ñ³ñÏ³-Ñ³ÝÙ³Ý ·áõÙ³ñÁ ÉÇÝÇ Ñ»ß ï Ñ³ßí³ñÏ»ÉÇ ¨ áñ Ýñ³ ã³÷ë»ñÁ ÉÇÝ»Ý Çñ³ ï»ë³Ï³Ý: Ì»ó ³Ùëí³ ÁÝÃ³ó-ùáõÙ Ùß³Ïí»ó ì³ñùÇ Ïá¹»ùë, áñÇ Ñ³Ù³ñ ÑÇÙù Í³é³Û»ó ÐØÎÇ Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý ûñÇÝ³ÏÁ: ÐÇß-Û³É Îá¹»ùëÁ ï³ÉÇë¿ ³ñï³ùÇÝ ûñ»ÝùÝ»ñÇ, Çñ³-í³Ï³Ý Ýáñ Ù»ñÇ ¨ áñáÝáõÙÝ»ñÇ Ñëï³Ï µ³ó³ï-ñáõÃÛáõÝÁ, ÇÝãå»ë Ý³¨ óáõÛó »Ý ï ñí³Í, Ã» ÇÝãå»ë »Ý ¹ñ³Ýù Ï³åí³Í Ù³ùë³ïÝ»ñÇ Í³é³ÛáõÃ³Ï³Ý ³ÝÓÝ³Ï³½ÙÇ ³éûñÛ³ ³ßË³ï³ÝùÇ Ñ»ï: Ì»ñá-ÑÇßÛ³É ¹Çñ»ÏïÇíÝ»ñÁ å³ñáõÝ³ÏáõÙ »Ý Ññ³Ñ³Ý-·áõÙÝ»ñ ³ÛÝ Ù³ëÇÝ, Ã» ÇÝãå»ë å»ïù ¿ ·áñÍÇ Í³-é³ÛáõÃ³Ï³Ý ³ÝÓÝ³Ï³½ÙÁ Ï³ß³éùÇ ³é³ç³ñÏ ëï³Ý³Éáõ ¹»åù»ñáõÙ[8]:

¶í³ï»Ù³É³Ý áñáßáõÙ ¿ ÁÝ¹áõÝ»É Ù»Ï ³íïá-ÝáÙ Ù³ñÙÝáõÙ Ñ³ñÏ³ÛÇÝ ¨ Ù³ùë³ÛÇÝ µáÉáñ ·»ñ³-ï»ëãáõÃÛáõÝÝ»ñÁ ÙÇ³íáñ»Éáõ Ù³ëÇÝ: Ì³é³ÛáõÃ³-Ï³Ý áõÕ ³ÝÓÝ³Ï³½ÙÁ Ï³Ù ³ÙµáõÕçáõÍÇÝ ÷áËí»ó, Ï³Ù ¿É Ûáõñ³ù³ÝãÛáõñ ³ßË³ï³ÏÇó ¹ÇÙáõÙ ·ñ»ó Çñ»Ý Çñ ÇëÏ å³ßïáÝÇÝ ÝáñÇó Ýß³Ý³Ï»Éáõ Ù³ëÇÝ: ²ßË³ï³ÝùÇ ÁÝ¹áõÝÙ³Ý áõÕ ·áñÍÁÝÃ³óÇ Çñ³Ï³-Ý³óáõÙÁ å³ÛÙ³Ý³·ñáí ïñí»ó Ï³¹ñ»ñÇ Ñ³í³-ù³·ñÙ³Ùµ ½µ³ÕíáÕ Ù³ëÝ³íáñ ýÇñÙ³Ý»ñÇ ¨ ï»ÕÇ Ñ³Ù³Éë³ñÝ»ñÇÝ Ù»ÏÇÝ: ´³óÇ ³Û¹, ·áñÍÇ ¹ñí»ó ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ÙÇ³íáñÇ ÙÇ³ëÝáõÃÛáõÝ[9], ÇÝãå»ë Ý³¨ í»ñ³Ý³Ûí»ó ¨ å³ñ½»óí»ó ·áÛáõÃÛáõÝ áõÝ»óáÕ ÁÝÃ³ó³Ï³ñ·»ñÁ: ²Û-Ýáõñ»ï ¨ ù³ñá½³ñß³íáñ ëÏë»ó, áñÇ Ýå³ï³Ï Ý³Ë ¿ñ Ñ³ë³ñ³Ï³ÛÝ Çñ³½»Ï³ÛÝ Ñ³çáñ¹³ÛÝ»ñ-ÇÝ Ù³ëÇÝ, áñÝáó Ñ³»É¿ Ýáñ Ù³ñÙÇÝÁ Ñ³×³Ëáñ¹-Ý»ñÇ ëå³ë³ñÏÙ³Ý áñ³ÏÁ µ³ñÓñ³óÝ»Ý ¨ å»ï³-Ï³Ý »Ï³Ùáõï Ý»ñÇ ëï³óÙ³Ý ÁÉáñïáõÙ Ý³Ë³Ýß-í³Í ó³Ýó³ÝÇßÝ»ñÇ Ñ³ëÝ»Éáõ ·áñÍáõÙ[10]:

È»Ñ³ëï³ÝáõÙ Î»Ý ïñáÝ³Ï³Ý Ù³ùë³ÛÇÝ í³ñãáõÃÛáõÝÁ É³ÛÝ³Í³í³É µ³ñ»÷áËáõÙÝ»ñ¿ Ý³-Ë³Ó»ÛÝ»É å»ï³Ï³Ý »Ï³Ùáõï Ý»ñÇ í³ùÙ³Ý ÁÉáñïáõÙ: ¸ñ³Ýù áõÕÕí³Í »Ý ÑÇßÛ³É í³ñãáõÃÛ³Ý Í³é³ÛáõÃ³Ï³Ý ³ÝÓÝ³Ï³½ÙÇ ³ñ¹ÛáõÝ³í»ïáõÃÛ³Ý ³å³-ÑáíÙ³ÝÁ, ÇÝãå»ë Ý³¨ å³ñáõÝ³ÏáõÙ »Ý Ïá-ééáõåóÇ³ÛÇ ¹»Ù å³Ûù³ñÇ áõÅ»Õ³óÙ³Ý áõÕÕí³Í Ù³ëÇÝ: Þ³ï í»ÉÇ Ù»Í µí³ÍÝ³¹ñáõÃÛáõÝ ¿ ¹ñíáõÙ Ù³ùë³ÛÇÝ ³ß-Ë³ï³ÏÇóÝ»ñÇ ³ßË³ï³ÝùÇ ÁÝ¹áõÝÙ³Ý ·áñ-ÍÁÝÃ³óÇ Ýå³ï³Ï³ÛÇÝ ³ßË³ï³ÏÇó Ý³Ë³Ýß-í³Í ³í³ÛÝ»ñÇ ³ÙµáÕç³óÙ³ÝÁ ¨ ³ë³ÝÇó³ÝÇ ³Ý¹³ÙÝ»ñÇ ûÇ÷áËáõÙÝ»ñÇÝ: ²ëïÇ×³Ý³ÛÇÝ ³ß-Ë³ï³Ï³ÇóÝ»ñÇ ³×Ý ³ÛÇÝ ÇÝù³ÝÇÝ ³ñï³ßïÙ³Ý Ñ³Ù³ñ: Üáñ ³ÝÓÝ³Ï³½ÙÇ ÁÝÃ³ó³Ï³ñ·»ñÁ ¨ ÏÇñ³éíáÕ ³ßË³ï³ÝùÇ ÁÝ¹áõÝÙ³Ý Ñ³Ù³Ï³ñ·Ç Ù³ëÇÝ í»ñ³ÑëÏáÕ ûñ»Ýë¹ñáõÃÛáõÝÁ Ñ³í³ëïí»É ¿ ³½ÝíáõÃÛ³Ý ¨ µ³ñ»Ëù ÝÙ³ÝáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ³ÝáõÝÇó: ÆÝãå»ë ³ñ¹»Ý ÝßíáõÙ ¿ ³Ûë å³Ñ»ëïÇ Ùß³ÏÙ³Ý ÁÝÃ³óùáõÙ Ñ»ñáñ³Ï³Ý³Ï³Ý áõÕÕí³ÍáõÃÛáõÝÁ: ²ÛÝáõÑ»ï»õ ³é³çÝáñ¹³íáõÙ »ÝùÝ»ñÇ Ñ»ï³Ñ»ïáõÃÛáõÝÝ»ñÁ ÁÝ¹áõÝ»É Ù³ïáõó»Éáí ·»ñ³½³Ý»ó Ñ³Ù³ÏáõÃÛ³Ý ÁÝ¹áõÝÙ³Ý å³Ñ³ÝçÝ»ñÁ, Ïáñ»Ý ³ÛÉ ³ÙÝ»ÉÇ ¹»ñÇ Ñ³Ù³å³ï³ëË³ÝáõÃÛáõÝÁ Çñ³Ï³Ý³óÝ»É: ì»ñëÏë»É »Ý Ýáñ ³ÝÓÝ³Ï³½ÙÇ ÁÝ¹áõÝÙ³Ý Ñ³Ù³Ï³ñ·Ç µÝáñáß ÙÇ ß³ñù ÑÇÙÝ³ËÝ¹ÇñÝ»ñ: àñå»ë ³ÙµáÕçáõÃÛáõÝ ³Ûë»õ í»ñ³Ñ³ÝÓÝí³Í ¿ ß³ñáõÝ³Ï³Ï³Ý Ñ³ñÏ³ÛÇÝ ÝáñÇó ³Ý³Ï³ËáõÃÛáõÝÁ, Ý³Ë³ïÇå»ñÇó ¿ ï³Ï³íÇñ Ý³Ë³·³ÑÇ Ù³ëÇÝ:

Õ³óí³Í ¿ Ý»ñùÇÝ Ñ»ÏïáÕáõÃÛáõÝÁ, áõÅÇ Ù»ç ¿ Ù»Ï Ù³ëÇÝ ûñ»Ýë¹Çñ Ý³Ë³·Í»ñÁ, áñÁ Ý³Ë³ï»ëáõÙ ¿ ï³ÍùÇ ÁÝ¹áõÝÙ³Ý ³í»ÉÇ Ñ»ßïÇñ³½áõÝ Í³é³ÛáõÃ³Ï³Ý Ñ³Ù³Ï³ñ·Á: ¸ñ³Ýù Ùï³óÝ»É »Ý Ï³é³í³ñáõÃÛ³Ý Ïáõëï³Ï³ÛÇÝ Ï³é³í³ñÙ³Ý ïñ³Ù³¹ñ»ÉÇ Ï³Ý áÉáñïÇ ßñç³Ý³ÏÝ»ñáõÙ: ²ÝÑñ³Å»ßïáõÃÛáõÝ ¿ ³é³ç³óÉ»É Ý³¨ ³ßË³ï³ÏÇóÝ»ñÇ ³Ù»Ý³Ñ»ï³ùñùÇñ Ïá-Ù³Ý¹³íáñÙ³Ý ·áñÍÁÝÃ³óáõÙ: Ì³é³ÛáõÃ³Ï³Ý ¿½³ÏÇ Ù³ëÇÝ å³ñ½³µ³Ý»ÉÇë Ù»Í Ýß³Ý³ÏáõÃÛáõÝ áõÝ»Ý Ý³¨ ëáóÇ³É³Ï³Ý Ñ³ëï³ïáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ¨ ÝáñÙ»ñÇ ÇÝëïÇïáõïÝ»ñÇ ÙÇ³ëÝ³Ï³Ý ·Íáí Ñ³Ù³Ï³ñ·Ù³Ý µ³ñ»Ýå³ëï: Ì³é³ÛáõÃ³Ï³Ý Ñ³Ù³Ï³ñ·Ç Ùß³ÏÙ³Ý ÁÝÃ³óùáõÙ ³ßË³ï³ÏÇóÝ»ñÇ ³Ý¹³ÙÝ»ñÇ ¹»Ý³ñ³Ï³Ý Ñ³Ù³Ï³ñ·Ç Ù³ëÇÝ ûñ»Ýë¹ñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ Ùß³Ïí»É »Ý Ý»ñù³óÝ»Éáí Ï³Ý áÝ³ÏÇó ÁÝ¹áõÝÙ³Ý ÁÉáñïÇ Ñ³Ù³Ï³ñ·Á[11]:

ÃÛ³Ý íñ³, áñ Ñ³ñÏ³ÛÇÝ ï»ëáõãÝ»ñÁ ÏëÏë»Ý ³í»ÉÇ ß³ï Ñ³í³ù»É å»ï³Ï³Ý Ñ³Ù³ñ ÝáõÛÝÇëÏ ³ÛÝ å³ñ³·³ÛáõÙ, »ñµ Ýñ³Ýù ³í»ÉÇ ß³ï Ñ³í³ùáõÙ »Ý Çñ»Ýó Ñ³Ù³ñ: ²Ûë Ã»½Á Ñ³½Çí Ã» Ë»É³ÙÇï ¿: à±ñ Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÁ Ï³ñ¹³ñ³óÝÇ ÙÇ Çñ³íÇ×³Ï, »ñµ Ý³ ÇÝùÝ ¿¹ñ¹áõÙ ÏáéáõÙå³óí³Í å³ßïáÝÛ³Ý»ñÇÝ ÝÙ³Ý Ï»ñåáí Ñ³ñëï³Ý³É` Ç Ñ³ßÇí Çñ»ñÏñÇ ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÇ: ºí ÁÝ¹ëÙÇÝ ÝÙ³Ý Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÁ Ç±Ýã µ³ó³ï ñáõÃÛáõÝ Ï³ñáÕ ¿ ï³É å»ï³Ï³Ý Í³é³ÛáõÃÛ³Ý ÙÝ³ó³Í Ù³ëÇÝ[12]:

´²ðºöàÊØ²Ü Ìð²¶ðºðÆò Øº ÎÀ

Îáéáõåóí³ÛÇ ¹»Ù å³Ûù³ñÇ Íñ³·ÇñÁ Ï³ñáÕ ¿ å³ñáõÝ³Ï»É Ñ» ï¨Û³É ÙÇçáóÝ»ñÁ©

- **Հարկային կամ մաքսային կանոնների պարզեցում**: *Այդ օրենքները և օրենսգրքերը հաճախ շատ բարդ ու դժվար են ընկալման համար և պաշտոնատար անձանց տալիս են դիսկրեցիոն լիազորություններ: Եթե մենք ցանկանում ենք կոռուպցիան հաղթել նվազագույնի, ապա կանոնները, չնչին բացառությամբ, պետք է լինեն պարզ ու հասկանալի: Բացի այդ, նրանք պետք է լինեն հանրահայտ: Տեղեկատվությունը և փաստաթղթերին ներկայացվող պահանջները հարկ է հասցնել նվազագույնի: Պետական եկամուտների կառավարման մարմնին տեղեկատվության և փաստաթղթերի իր պահանջմունքները պետք է որոշի այնպես, որպեսզի վարչական պահանջները դառնան նվազագույն: Այդ մարմնի հաճախորդները, ինչպես նաև լայն հասարակությունը պետք է իրազեկվեն նոր հաղորդագրությունների և կարևոր հայտարարությունների մասին: Եթե մաքսային տուրքերը և հարկային դրույքաչափերը ընկալվում են որպես արդարացի, ապա խախտողների մոտ եղած կոռուպցիոն հակվածությունները կնվազեն:*
- **Ընթացակարգերի և մեկնաբանությունների ստանդարտացում:** *Ընթացակարգերի վերաբերյալ ձեռնարկները և էլեկտրոնային ձևերը պետական եկամուտների ստացման ծառայություններին օժնում են բարձրացնելու ավելի մեծ թափանցիկության, ներդաշնակություն և պաշտոնատար անձանց կողմից չվերահսկվող որոշումների կայացման հնարավորությունները և ամրապնդում են ենթահաշվետվողականությունը: Ստանդարտացված ընթացակարգերը պետք է սահմանափակեն պաշտոնատար անձանց և հաճախորդների երես առ երես շփումները և կրճատեն անհրաժեշտ ձևերի և/կամ սանկցիաների և վավերացումների քանակը (ըստ «բոլոր թույլտվությունների ու սանկցիաները մեկ տեղում» սկզբունքի)[13]: Մաքսային կանոնների մեկնաբանությունը պետք է կրի հետևողական բնույթ: Ներմուծողների և խախտողների կողմից իրենց պարտականությունների նշում մաքսային հայտարարագրերում կարելի է ապահովել միայն այն ժամանակ, երբ օրենքների մեկնաբանությունը հետևողական է, իսկ ընթացակարգերը ստանդարտացված են, ըստ որում յուրաքանչյուր գործարքի համար կիրառվում է նույն ռեժիմը, ինչ նախորդ գործարքի համար:*
- **Մասնագիտական չափորոշիչներ:** *Աշխատանքի պետք է ընդունել փորձառու, լավ պատրաստված դեկավարների, այլ ոչ մարդկանց, որոնց պաշտոնի են նշանակում խնամական նկատառումներով: Ծառայողական անձնակազմի այլ ներկայացուցիչների աշխատանքի ընդունելու կամ ծառայողական առաջխաղացման ժամանակ անհրաժեշտ է հենվել վաստակի համակարգի վրա, նշանակել աշխատավարձ, որը կապահովի նվազագույն ապրուստը, և մշտապես բարձրացնել աշխատակցի որակավորումը: Բացի այդ, պարտականությունները պետք է բաշխվեն կատարվող գործառույթներին և զանգվածների քննման մեխանիզմներին համապատասխան: Անհրաժեշտ է կատարելագործել աշխատանքի ընդունման ընթացակարգերը, հավելյալ վարձատրել օրինակելի աշխատանքի համար և կարգապահական պատասխանատվության միջոցներ կիրառել նրանց նկատմամբ, ովքեր խախտում են մաքսային կանոնները:*
- **Վերահսկողության միջոցները:** *Ինչպես հարկային, այնպես էլ մաքսային ծառայությունները պետք է պարբերաբար ներքրկվեն վերահսկողության ինչպես ներքին, այնպես էլ արտաքին միջոցների ազդեցությանը: Այդ միջոցները ավելի արդյունավետ դարձնելու համար պետք է սահմանվեն գործառնության արդյունավետության չափորոշիչներ (ինչպես պետական եկամուտների ստացման հսկիչ ցուցանիշներին, այնպես էլ սպասարկման մակարդակին վերաբերող), ինչպես նաև վարքի կոդեքս: Այդ կոդեքսը պետք է լրացվի արդյունավետ սանկցիաների կիրառմամբ: Դրանց թվում պետք է լինեն կարգապահական ներքին միջոցներ՝ իրավախախտումների համար և իրավապահ մարմինների միջամտությունն ավելի լուրջ դեպքերում, օրինակ՝ ինչպիսիք են կեղծումն կամ կոռուպցիան, ի օժանդակություն ներքին միջոցների կարելի է ստեղծել վերահսկիչ հատուկ ստորաբաժանումներ:*
- **Կոմպյուտերացում:** Մաքսային փաստաթղթերի համակարգչային մշակումը, մյուս բոլոր նորամուծություններից ու փոփոխություններից, թերևս ավելի է բարենպաստ պայմաններ է ստեղծում այնպիսի ընթացակարգերի գործնական կիրառման համար, որոնք նվազագույնի կհասցնեն պաշտոնատար անձանց դիսկրեցիոն գործողությունները: Բացի այդ, համակարգչային համակարգը ունակ է տրամադրելու այնպիսի տեղեկատվություն, ինչպիսին է, օրինակ, ձևակերպման սահմանված ժամկետները գերազանցող գործողությունները կամ ոչ սովորական գործողություններ (ասենք, առաջվող ապրանք-

ների չափազանց մեծ խմբաքանակների ֆիզիկական ստուգումը) կատարող աշխատակիցների անունները:

- **Հաճախորդների հետազոտում և խորհրդատվություններ օգտվողների հետ:** *Հաճախորդների հետազոտությունն օգտակար միջոց է հիմնախնդիրների բնույթի պարզման և բարեփոխումների ընթացիկ արդյունքների վերահսկման առումով: Վերջապես, անհրաժեշտ է պարբերաբար խորհրդատվություններ անցկացնել մասնավոր անձանց, քաղաքացիական հասարակության, զանգվածային լրատվամիջոցների և պետական մարմինների հետ[14]:*

Ð³Ù³ßË³ñÑ³ÛÇÝ Ù³ùë³ÛÇÝ Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛ³Ý ÇÝùÝ³·Ý³Ñ³ïÙ³Ý ëïáõ·Çã ó³ÝÏáõÙ[15] ½»ï»Õí³Í »Ý Ñ³ñó»ñ, áñáÝó Ù³ëÇÝ Ëáëíáõ٠¿ ²ñáõßÇ Ñéã³Ï³·ñáõÙ (¹ñ³ Ù³ëÇÝ Ëáëù Ï·Ý³ ëïáñ¨): ²ÛÝ Ñ³ñó»ñÇ Ãíáõ٠, áñáÝó ³é³ç³ñÏíáõ٠¿ å³ï³ëË³Ý»É Ï³é³í³ñÙ³Ý Ù³ñÙÇÝÝ»ñÇÝ, Ï³Ý Ñ»ï¨Û³ÉÝ»ñÁ©

- *Թույլատրվո՞ւմ է արդյոք ծառայողական անձնակազմին զբաղեցնել պաշտոններ, որոնցում նա կարող է երկար ժամանակ ենթարկվել կոռումպացված անձանց և ֆիրմաների ազդեցությանը:*
- *Սպասվո՞ւմ է արդյոք ծառայողական անձնակազմի պարբերաբար տեղափոխում այլ աշխատանքի կամ պլանային ռոտացիա:*
- *Հանդիսանո՞ւմ է արդյոք ծառայողական անձնակազմի դյուրաշարժությունը կամ ռոտացիան աշխատանքի լավ յուրացված կանոն:*
- *Կա՞ն արդյոք ծառայողական անձնակազմը պարբերաբար նոր պաշտոնների նշանակման վերահսկման զործուն մեխանիզմներ: Արդյո՞ք այդ գործընթացը զերծ է կանխակալությունից կամ հովանավորչությունից:*
- *Արդյո՞ք աշխատանքի պայմանները չեն նպաստում ծառայողական անձնակազմի և հաճախորդների միջև ոչ պաշտոնական հարաբերությունների ստեղծմանը: Եթե նպաստում են, ապա ինչպիսի՞ մեխանիզմներ են նախատեսված նման պայմաններում աշխատող ծառայողական անձնակազմի համապատասխան վերստուգման և վերահսկման, ինչպես նաև նրա ենթահաշվետվողականության համար:*
- *Արդյոք հասարակության հետ համագործակցության կետերում կան մեխանիզմներ, որոնք թույլ չեն տալիս, որպեսզի նախորոք հայտնի դառնա, թե որ պաշտոնյան անձամբ են այս կամ այն ժամանակ զբաղեցնելու որոշակի պաշտոններ:*
- *Արդյո՞ք կա գործառույթների բաժանում կոռուպցիայի ծագման համար առավել բարենպաստ ոլորտներում: Օրինակ՝ հնարավորություն ունի՞ այս կամ այն պաշտոնյան անձը դառնալ այս կամ այն վճարների զանձման նախաձեռնողը կամ ստուգել և թույլատրել դրանք:*

êîàô¶àôØ ØÆÜâº ì ²äð²ÜøÆ ²è²øàôØÀ

êïáõ·áõÙ ÙÇÝã¨ ³åñ³Ýù ³é³ùáõÙÁ (êØ²²) Çñ³Ï³Ý³óíáõÙ ¿ ³ÛÝ Å³Ù³Ý³Ï, »ñµ ³Ûë Ï³Ù ³ÛÝ ÁÝÏ»ñáõÃÛ³ÝÁ í³ñÓáõÙ »Ý ÙÇÝã¨ áñ¨¿ »ñÏÇñ ³åñ³ÝùÇ ³é³ùáõÙÁ ¨ Ý»ñÙáõÍáõÙÁ ëïáõ·áõÙ Ï³ï³ñ»Éáõ Ñ³Ù³ñ: êáíáñ³µ³ñ ³ñï³Ñ³ÝáÕÁ Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý Ñ³Ûï³ñ³ñ³·Çñ ¿ áõÕÕáõÙ êØ²² Çñ³Ï³Ý³óÝáÕ ÁÝÏ»ñáõÃÛ³ÝÁ, áñÇó Ñ»ïá ³Û¹ ÁÝÏ»ñáõÃÛáõÝÁ ëïáõ·áõÙ ¿ ³åñ³ÝùÁ ¨ ¹áõñë ·ñí³Í Ñ³ßÇíý³Ï ï³ñ³ÛÇ ×ßïáõÃÛáõÝÁ, ³ÛÝáõÑ»ï¨ Çñ ëå»÷³Ï³Ý ï»Õ»ÏáõÃÛáõÝÝ»ñÁ Ñ³Õáñ¹áõÙ ¿ Ý»ñÏñáÕ »ñÏñÇ Ù³ùë³ÛÇÝ Í³é³ÛáõÃÛ³ÝÁ: ºñµ ³Û¹ ³åñ³ÝùÁ Ý»ñÏñíáõÙ ¿ »ñÏÇñ, ÑÇß³É ³ñï³Ñ³ÝáÕÇ ¨ ëïáõ·áõÙ Çñ³Ï³Ý³óñ³Í ÁÝÏ»ñáõÃÛ³Ý ïáÕÙÇó ïñ³Ù³¹ñí³Í ï»Õ»ÏáõÃÛáõÝÝ»ñÁ Ñ³Ù»Ù³ïíáõÙ »Ý Ý»ñÏñí³Í ³åñ³ÝùÇ ã³÷³Ù³ÝÇ Ñ»ï: ÆÙ³ëïÝ ³Ûëï»Õ ³ÛÝ ¿, áñ ÑÝ³ñ³íáñ ÉÇÝÇ µ³ó³Ñ³Ûï»É ³åñ³ÝùÇ ·ÝÇ ³ñÑ»ëï³Ï³Ý ³í»É³óáõÙÁ Ï³Ù Ýí³½»óáõÙÁ, Ï³Ù¿É ³åñ³ÝùÇ áã ×Çßï ¹³ë³Ï³ñ·áõÙÁ:

àñáß Ù³ëÝ³·»ïÝ»ñ íÇ×³ñÏáõÙ »Ý êØ²²Ç Ñ³Û»ó³Ï»ïÁ` ÑÇÙù áõÝ»Ý³Éáí ³ÛÝ, áñ Çñ³Ï³Ý Ýå³ï³ÏÁ Ïáéáõåóí³ÛÇ Ë³÷³ÝáõÙ ¿ ¨ Ý»ñÏñáÕ »ñÏñÇ Ù³ùë³ÛÇÝ í³ñã³Ï³½ÙÇ ·áñÍáõÝ»áõÃÛ³Ý ³Ý³ñ¹ÛáõÝ³í»ïáõÃÛ³Ý í»ñ³óáõÙÁ: ìëï³ÑáõÃÛ³Ý ³ñÅ³ÝÇ ùÇã íÏ³ÛáõÃÛáõÝÝ»ñ Ï³Ý ³ÛÝÙ³ëÇÝ, áñ êØ²²Ý ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï ¿ ³ÛÝ ¹»åùáõÙ, »ñµ Ý»ñÏñáÕ »ñÏÇñÁ Ã³Õí³Í ¿ Ïáéáõåóí³Í Ù»ç: êØ²²Ç Çñ³Ï³Ý³óÝáÕ ï»ëáõãÝ»ñÇ ¨ ³ñï³Ñ³ÝáÕÝ»ñÇ ÙÇç¨ Ñ³Ýó³íáñ å³ÛÙ³Ý³íáñí³ÍáõÃÛáõÝÁ ÙÇÝã¨ ³ÛÅÙ ¿É ÑÝ³ñ³íáñ ¿ Ãíáõ٠, Ã»¨ ëïáõ·áÕ ÁÝÏ»ñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ ³ÏÝÑ³Ûï áñ»Ý ß³Ñ³·ñ·éí³Í »Ý å³ßïå³Ý»É ³½ÝÇí ·áñÍÁÝÏ»ñáç Çñ»Ýó µ³ñÇ Ñ³Ùµ³íÁ: ä³ï³Ñ»É ¿, áñ êØ²²Ç ·Íáí Ù³ëÝ³·Çï³óáÕ »íñáå³Ï³Ý ÁÝÏ»ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇó Ù»ÏÁ, ó³ÝÏ³Ý³Éáí êØ²²Ç ³ÝóÏ³óÙ³Ý å³ÛÙ³Ý³·Çñ ëï³Ý³É, Ù»Õ³íáñ ¿ ×³Ý³ãí»É å³ÏÇëï³ÝÛ³Ý ÙÇ Ý³Ë³ñ³ñÇ Ï³ß³éù ï³Éáõ Ù»ç: ²Ûë ³Ù»ÝÇó µ³óÇ, êØ²²Ç Çñ³Ï³Ý³óáõÙÁ µ³í³Ï³Ý Ã³ÝÏ ·ñíÁÝÃ³ó ¿, ãÝ³Û³Í ³ÛÝ µ³ÝÇÝ, áñ ³ñï³Ñ³ÝáÕÁ ³Û¹ Í³é³ÛáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ ëáíáñ³µ³ñ í×³ñáõÙ ¿ ³åñ³ÝùÇ ·ÝÇ Ù»Ï ïáÏáëÁ:

îå³íáñáõÃÛáõÝ ¿ ëï»ÕÍíáõÙ, áñ ³åñ³ÝùÇ ³é³ùÙ³Ý í»ñ³ÑëÏÙ³Ý ³Ûë é³½Ù³í³ñáõÃÛ³Ý Ó³ËáÕÙ³Ý å³ï×³éÝ»ñÇó Ù»ÏÁ ³Ûë Ï³Ù ³ÛÝ »ñÏñÇ Ù³ùë³ÛÇÝ Ù³ñÙÇÝÝ»ñÇ` Çñ»Ýó »ñÏñÇ ë³ÑÙ³ÝÝ»ñÁ í»ñ³ÑëÏ»Éáõ ³ÝÏ³ñáÕáõÃÛáõÝÝ ¿: ÜÙ³Ý Çñ³íÇ×³ÏáõÙ Ï³ñ»ÉÇ ¿ Ñ»ßïáñ»Ý Ëáõë³÷»É ë³ÑÙ³ÝáõÙ ³åñ³ÝùÇ Ù³ùë³½»ñÍáõÙÇó: àõ áñù³Ý ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï »Ý å»ï³Ï³Ý »Ï³Ùáõï Ý»ñÇ ëï³óÙ³Ý ÁÝÃ³ó³Ï³ñ·»ñÁ, ³ÛÝù³Ý ³í»ÉÇ Ù»Í ¿ ß³Ñ³·ñ·éáõÃÛáõÝÁ ³åñ³ÝùÇ Ù³ùë³Ý»Ý·, ³é³Ýó Ù³ùë³ïáõñùÇ í×³ñÙ³Ý Ý»ñÏñÙ³Ý Ñ³Ý¹»å: êØ²²Ç Ó³-

ËáÕÙ³Ý ÑÇÙÝ³Ï³Ý å³ï×³éÝ ³ÛÝ ¿, áñ ÏáéáõÙå³óí³Í ¨ áã ³ñ¹Ûáõݳíáñ Ù³ùë³ïÝ»ñÁ Ë³ã³Ó¨ ëïáõ·Ù³Ý Ýå³ï³Ïáí ÷³ëï³ÃÕÃ»ñÇ ÙÇ÷³Ã»ÃÁ ã»Ý Ñ³Ù»Ù³ïáõÙ ÙÛáõëÇ Ñ»ï: Àëï ³ÛÉ ³ÕµÛáõñÝ»ñÇ` ÝÙ³Ý ÏñÏÝ³ÏÇ ëïáõ·áõÙÁ Ñ³Ûï ÝÇ ¿ áñå»ë **Ñ³ßÇíÝ»ñÇ Ñ³Ù³Ó³ÛÝ»óáõÙ** ¨ ß³ï Ù»Í Ýß³Ý³ÏáõÃÛáõÝ áõÝÇ êØ²²Ç Ñ³Ù³Ï³ñ·Ç ³ñ¹Ûáõݳíáñ ·áñÍáõÝ»áõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ: Ð³Ï³é³Ï ¹»åùáõÙ Ë³ñËÉíáõÙ ¿ Ýñ³ µáõÝ ÑÇÙùÁ:

²ÛÝáõ³Ù»Ý³ÛÝÇí, Ý»ñÏ³ÛáõÙë ÍÝáõÝ¹ ¿ ³éÝáõÙ ÙÇ ï»ë³Ï»ï, Ñ³Ù³Ó³ÛÝ áñÇ ³ÛÝ ¹»åù»ñáõÙ, »ñµ Ý»ñÏñáÕ »ñÏñÇ Ù³ùë³ÛÇÝ ·áñÍÇ¹ñí³ÍùÁ ÑÇÙÝ³íáñí³Í íëï³Ñ»ÉÇ µÝáõÛÃ ¿ Ïñáõ٠, ³å³ êØ²²Ý Çëï³å»ë Ï³ñáÕ ¿ ÏÇñ³éí»É áñå»ë Ïáéáõå óÇ³ÛÇ ¹»Ù å³Ûù³ñÇ Éñ³óáõóÇã ÙÇçáó[16]:

î ²ð²ê²ÐØ²Ü²ÚÆÜ Ð²Ø²¶àð Ì ²ÎòàôÂÚàôÜ

ºÃ» »ñÏñÝ»ñÇ ÙÇç¨ ë³ÑÙ³ÝÝ»ñÇ »ñÏáõ ÏáÕÙ»ñáõÙ ãÏ³ Ñ³Ù³·áñÍ³ÏóáõÃÛ³Ý ½·³ÉÇ Ù³Ï³ñ¹³Ï, Ïáéáõåó³Ý Ï³ñáÕ ¿ Í³ÕÏ»É Ý³¨ ÙÇç³½·³ÛÇÝ ·áñÍáÕáõÃÛáõÝÝ»ñáõÙ: êáíáñ³µ³ñ, ³Û¹åÇëÇ Ñ³Ù³·áñÍ³ÏóáõÃÛáõÝÁ Ñ³Ý¹Çë³ÝáõÙ ¿ å»ïáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ÙÇç¨ »ñÏÏáÕÙ Ñ³Ù³Ó³ÛÝ³·ñ»ñÇ ³é³ñÏ³: ²Ûë µÝ³·³í³éÁ Ñ³×³Ë ³Ýáõß³¹ñáõÃÛ³Ý ¿ Ù³ïÝíáõÙ, ³ÛÝå»ë áñ, ³ÝÑñ³Å»ßï ¿ å³ñµ»ñ³µ³ñ ëïáõ·»É ³Ûë Ï³Ù ³ÛÝ »ñÏñÇ ÝßÙ³Í µÝ³·³í³éáõÙ ·áÛáõÃÛáõÝ áõÝ»óáÕ Ñ³Ù³Ó³ÛÝ³·ñ»ñÇ ¨ ³ÛÉ å³ÛÙ³Ý³·ñ³ÛÇÝ íáñÍ³Ï³Ý³íáñí³ÍáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ÁÝ¹·ñÏÙ³Ý ³é³ÛÇÝ ³é³ÛÇ ³é³ÛÇ: Ì»ñ³Ñë Ï»Éáí Çñ»Ýó »ñÏñáõÙ ÁÝÃ³óáÕ Çñ³¹³ñÓáõÃÛáõÝÝ»ñÁ` ´áõÉÕ³ñÇ³ÛÇ ù³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ËÙµ»ñÁ Ùß³Ï»É ¨ å³ÑÏ»³ÛÇÝ Ïáñ³µ»ñÃÛáõÝ ³é³ÛÇ, Ñ³Ù³ÏñÃÃ»ñ»ÉÝ ¨ ÇÇ åÉ³ÝÝ»ñÁ Ù³ï³ÍÇ ÙÇç¨ ³ÛÉ ³Ýáõ³Ý³Ïáí: ¸³ Çñ³Ï³Ý³óíáõÙ ¿ ³Ûë å»ë ÏáãÍ³Í §Ñ³Û»É³ÛÇÝ íÇ×³Ï³·ñáõÃÛ³Ý¦ ÏÇñ³éÙ³ÝÙÇçáóáí: Ð³Ù»Ù³ï»Éáí µáõÉÕ³ñ³Ï³Ý å³ßïáÝ³Ï³Ý ïíÛ³ÉÝ»ñÁ ³ñï³Ñ³ÝÙ³Ý ¨ Ý»ñÙáõÍÙ³Ý Ù³ëÇÝ Ñ³ñ¨³Ý »ñÏñÝ»ñÇ ïíÛ³ÉÝ»ñÇ Ñ»ï` Ï³ñ»ÉÇ ¿ ·Ý³Ñ³ï»É ëï³óí³Í ïíÛ³ÉÝ»ñÇ í³í»ñ³Ï³ÝáõÃÛáõÝÁ ¨ Ù³ùë³ÛÇÝ Ù³ùë³Ý»Ý· ³å³ÝáõÃÛ³Ý ÑÇÙù»ñÁ µ³ó³Ñ³Ûï»É ÏáéáõåóÇ³ÛÇ ¹»åù»ñÁ¹ ÁÝ¹Ñ³ÝáõñÁ Ùß³Ï»ÉÇ ÙÇç³·»ñ³ï»ëã³Ï³Ý µÝ³·³í³éáõÙ[17]:

Ð²Ø²ÞÊ²ðÐ²ÚÆÜ Ø²øê²ÚÆÜ Î²¼Ø²Îºðäàôòî ²ðàôÞÚ²Ü Ðèâ²Î²¶ÆðÀ

1993Ã© Ø³ùë³ÛÇÝ Ñ³Ù³·áñÍ³ÏóáõÃÛ³Ý Ëáñ Ñáõñ¹Á (³ÛÅÙ` Ð³Ù³ßË³ñÑ³ÛÇÝ Ù³ùë³ÛÇÝ Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝ` ÐØÎ) Ññ³å³ñ³Ï»ó Ù³ùë³ïÝ»ñáõÙ ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï Ï³é³í³ñÙ³Ý ¨ ³½ÝíáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ Çñ Ñéã³Ï³·ÇñÁ[18]: Ä³Ù³Ý³ÏÇ ÁÝÃ³óùáõÙ ²ñáõßÛ³Ý Ñéã³Ï³·ÇñÁ (³Û¹ ³ÝÇ³ÝáõÙÁ Ý³ ëï³ó³í ïï³Ý½³ÝÇ³Ï³Ý ²ñáõß ù³Õ³ùÇ ³ÝáõÝáí, áñ Ï»Õ Ï³Û³ó³í ÐØÎÇ Ñ»ñÃ³Ï³Ý Ñ³Ù³Ó³ÛÝ³·ÇñÁ) ëï³Ýí»É ¿ ÐØÎÇ ÑÇß³ÝÇÍ »ñÏñÇÝ»ñÇ ÏáÕÙÇó, áñáÝù ³Ûë Ï³Ù ³ÛÝ Ïáñ³Ý»ñÇ Ù³ùë³ÛÇÝ Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ï³é³í³ñÙ³Ý ¨ ³½ÝíáõÃÛ³Ý ÝáñÙ»ñÁ ïÇñ³å»ïáõÙ »Ý ëï³Ý¹³ñïÝ»ñÇ Ñ³ñóáõÙ[19]:

ÐØÎÇ ²ñáõßÛ³Ý Ñéã³Ï³·ñáõÙ[20] ÁÝ¹·ÍíáõÙ ¿, áñ »Ã» Ù³ùë³ÛÇÝ Ï³é³í³ñÙ³Ý Ù³ñÙÇÝÝ»ñÁ ç³Ýáõ٠»Ý ÝÙ³×»É Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý Ñ³í³ïÁ ¨ ³ç³ÏóáõÃÛáõÝÁ, ³å³ ¹ñ³ Ñ³Ù³ñ ³é³çÝ³Ñ»ñÃ Ýß³Ý³ÏáõÃÛáõÝ áõÝÇ ³½ÝíáõÃÛáõÝÁ: ²Ûë Ñéã³Ï³·ñáõÙ ×³Ý³ãíáõÙ ¿ ³ÛÝ µ³ó³ë³Ï³Ý ¹»ñÁ, áñÁ Ï³ñáÕ ¿ áõÝ»Ý³É Ïáéáõåó³Ý Ï³é³í³ñÙ³Ý ³ÛÉ Ï³Ù ³ÛÝ Ù³ñÙÇÝÇ ³ñ¹ÛáõÝ³í»ïáõÃÛ³Ý íñ³: ²ñáõßÛ³Ý Ñéã³Ï³·ÇñÁ ë³ÑÙ³ÝáõÙ ¿ ï³ëÁ ÑÇÙÝ³Ï³Ý ëÏ½µáõÝùÝ»ñ, áñáÝóáí å»ïù ¿ Õ»Ï³í³ñí»Ý Ù³ùë³ÛÇÝ Ù³ñÙÇÝÝ»ñÁ Ù³ùë³ïÝ»ñáõÙ ³½ÝíáõÃÛ³Ý ³å³ÑáíÙ³Ý í»ñ³µ»ñÛ³É Çñ»Ýó ³½·³ÛÇÝ Íñ³·ñ»ñÁ Ù³ß³Ï»ÉÇë:

1. Ղեկավար դերը և հավասարմությունը գործին

Կոռուպցիայի կանխարգելման համար հիմնական պատասխանատվությունը պետք է կրի մաքսասան ղեկավարը և գործադիր կառավարման նրա խումբը: Անհրաժեշտ է ընդգծել անբասիր ազնվության և անկեղծ հավասարմության դրսևորման անհրաժեշտությունը կոռուպցիայի դեմ պայքարի ծրագրի իրականացման երկարաժամկետ գործում:

2. Կարգավորիչ հիմքը

Մաքսային կանոնները, օրենքներն ու ընթացակարգերը պետք է աչքի ընկնեն առավելագույն համաչափեցվածությամբ և պարզությամբ: Մաքսային ձևականությունների կատարումը անհիմն ծանրաբեռնիչ բնույթ չպետք է կրի: Հարկ է պարբերաբար և ժամանակին վերանայել և բարեփոխել մաքսատներում կիրառվող պրակտիկ մեթոդները՝ բյուրոկրատիզմի վերացման և գործառույթների անհարկի կրկնողության մաաշտաբները կրճատելու նպատակով: Այնտեղ, ուր դա հնարավոր է, արտահանվող և ներմուծվող ապրանքների տուրքերը պետք է լինեն չափավոր: Բացի այդ, անհրաժեշտ է նվազագույնի հասցնել բացառությունները ստանդարտ ընթացակարգերից:

3. Թափանցիկություն

Մաքսային օրենքները, կանոնները, ընթացակարգերը և վարչական ղեկավար ցուցումները պետք է լինեն բոլորին հայտնի և հեշտ հասանելի: Դրանք անհրաժեշտ է կիրառել միատեսակ և այնպես, որ նրանք միմյանց չհակասեն: Անհրաժեշտ է հստակորեն որոշել այն հիմքը, որի վրա իրականացվելու են դիսկրեցիոն լիազորությունները: Անհրաժեշտ է ներդնել բողոքարկման և վարչական վերանայման մեխանիզմներ, որոնք թույլ կտան հաճախորդներին ունենալ մաքսասան որոշումների վերանայման կամ բողոքարկման համակարգ: Պետք է ներդրվեն հաճախորդների սպասարկման պարտադիր չեռնարկներ կամ հաճախորդների կողմից սպասվելիք սպասարկման մակարդակը բնորոշող ստանդարտ աշխատանքներ:

4. Ավտոմատացում

Մանկային գործառույթները ավտոմատացումը կամ կոմպյուտերացումը կարող է բարձրացնել արտադրողականությունը և արդյունավետությունը, ինչպես նաև վերացնել կոռուպցիայի առաջացմանը նպաստող շատ հնարավորություններ:

5. Բարեփոխում և արդիականացում

Մանկային ղեկավար մարմինները պետք է բարեփոխեն և արդիականացնեն իրենց համակարգերն ու ընթացակարգերն այնպես, որ հնարավոր լինի վերացնել պաշտոնական պահանջների շրջանցումով ստացվող ցանկացած առավելության ձեռքբերման հնարավորությունը:

6. Աուդիտ և հետաքննության իրականացում

Կոռուպցիայի կանխարգելման և խափանման գործում օգտակար է լինում մոնիթորինգի և վերահսկման իրականացման մի շարք մեխանիզմների առկայությունը: Դրանցից են ներքին ստուգման, արտաքին և ներքին աուդիտի, հետաքննության իրականացման և դատական հետապնդման ծրագրերը:

7. Վարքի կոդեքս

Մանկաններում ազնվության ապահովման ցանկացած արդյունավետ ծրագրի առանցքային բաղադրիչ է հանդիսանում վարքի համընդգրկուն կոդեքսի մշակումը, հրապարակումը և ընդունումը: Դրանում պետք է հստակ և աներկբա շարադրվի այն վարքագիծը, որը ակնկալում են մանկան ծառայողական ողջ անձնակազմից:

8. Մարդկային ռեսուրսների կառավարումը

Կոռուպցիայի վերացման կամ կանխարգելման գործում իրենց օգտակարությունը ցույց տված մարդկային ռեսուրսների կառավարման մեթոդները ներառում են

- *Բավարար չափի աշխատավարձի այս կամ այն փաթեթի տրամադրում, որը մանկան ծառայողական անձնակազմին և նրա ընտանիքի անդամներին կապահովի պատշաճ կենսամակարդակ:*
- *Ծառայողական այնպիսի անձնակազմի աշխատանքի ընդունում և ամրագրում, որը պահպանում է կամ, ըստ անհրաժեշտության, կպահպանի ազնվության և բարեխղճության բարձր չափորոշիչները:*
- *Այնպիսի դրության ստեղծում, որի ժամանակ ծառայողական անձնակազմի ընտրությունը և նրա ծառայողական առաջխաղացման ընթացակարգերը զերծ կլինեն կանխակալությունից կամ հովանավորչությունից և կհիմնվեն փաստարկների համակարգի վրա:*
- *Այն բանի ապահովում, որպեսզի ծառայողական անձնակազմի տեղաբաշխման, ռոտացիայի, աշխատանքի նոր վայր կամ այլ աշխատանքի տեղափոխման մասին որոշումներում նկատի կառնվի այն հանգամանքը, որ մանկանների ծառայողական անձնակազմը մշտապես կամ երկար ժամանակով չզբաղեցնի կոռուպցիոն հակումներին նպաստող պաշտոններ:*
- *Մանկանների ծառայողական անձնակազմը աշխատանքի ընդունելիս և նրա առաջխաղացման ողջ ընթացքում պատշաճ ուսուցման և մասնագիտական զարգացման ապահովում, մասնագիտական գործունեության բարձր էթիկական նորմերի և չափորոշիչների պահպանման գործում նրան մշտական աջակցության ցուցաբերում, ինչպես նաև աջակցում, որպեսզի ծառայողական անձնակազմը ավելի խորն ընկալի նշված նորմերի և չափորոշիչների նշանակությունը:*
- *Պրակտիկայում կառավարման այնպիսի համակարգերի և գործունեության արդյունքների գնահատման այնպիսի մեթոդների ներդրում, որոնք կամրապնդեն գործնական ճիշտ եղանակների կիրառումը և կխրախուսեն անձնական ու մասնագիտական ազնվության բարձր օրինակները:*

9. Բարոյական վիճակը և կազմակերպչական կուլտուրան

Հավանականությունը, որ մանկան աշխատողները ազնիվ վարք կցուցաբերեն, շատ ավելի մեծ է այն դեպքերում, երբ նրանք զգնվում են բարոյական լավ վիճակում, երբ կիրառվում են մարդկային ռեսուրսների կառավարման արդար պրակտիկ մեթոդներ, ինչպես նաև երբ նրանց համար կան հիմնավոր բարենպաստ հնարավորություններ կարիերայի շարունակման և ծառայողական առաջխաղացման համար:

10. Փոխհարաբերություններ մասնավոր սեկտորի հետ

Անհրաժեշտ է աջակցել մանկային կառավարող մարմիններին մասնավոր սեկտորի հետ բաց, թափանցիկ և արդյունավետ փոխհարաբերություններ ստեղծելու և զարգացնելու գործում: Անհրաժեշտ է մասնավոր սեկտորի հաճախորդներին դրդել, որպեսզի մանկանը ծագող ցանկացած հարցում, ինչպես նաև գործնական որոշումներ կենսագործելիս, նրանք ևս իրենց վրա վերցնեն պատասխանատվության և հաշվետու լինելու համապատասխան մակարդակ:

Ø²êÜ² ìàð êº Î îàðÆ ¸ºðÀ

Ø ³ ëÝ ³ íáñ ë»Ï ï áñÁ áñáß ³ ÏÇ ¹»ñ ¿ Ë ³ ÕáõÙ Ù ³ ùë ³ ÛÇÝ Í ³ é ³ ÛáõÃÛ ³ Ý Ù»ç ÏáéáõåóÇ ³ ÛÇ Ù ³ ë- ß ³ µÝ»ñÇ Ïñ× ³ ïÙ ³ ÝÝ áõÕÕí ³ Í ç ³ Ýù»ñáõÙ: ² í»ÉÇ áõ ³ í»ÉÇ Ù»Í Ãíáí »ñÏñÝ»ñáõÙ Ï ³ é ³ í ³ ñÙ ³ ÝÙ ³ ù- ë ³ ÛÇÝ Ù ³ ñÙÇÝÝ»ñÁ Ùßï ³ Ï ³ Ý ÏáÙÇï»Ý»ñÇ ÙÇçá- óáí å ³ ñµ»ñ ³ Ï ³ Ý Ñ ³ Ý¹Çå áõÙÝ»ñ ¨ ³ Û¹ Ã»Ù ³ Ý»- ñáí Ëáñ Ññ¹ ³ ï íáõÃÛáõÝÝ»ñ »Ý ³ ÝóÏ ³ óÝáõÙ ³ ñ- ï ³ Ñ ³ ÝáÕÝ»ñÇ ¨ Ý»ñÙáõÍáÕÝ»ñÇ Ñ» ï` ÇÝãå »ë ³ é- Ï ³ ÑÇÙÝ ³ Ñ ³ ñó»ñÁ å ³ ñ½»Éáõ, ³ ÛÝå »ë ¿É ¹ñ ³ Ýó ÉáõÍÙ ³ Ý ÁÝÃ ³ óùáõÙ Ó»éù µ»ñí ³ Í ³ é ³ çÁÝÃ ³ óÁ µÝáñáß»Éáõ Ñ ³ Ù ³ ñ:

ØÇç ³ ½· ³ ÛÇÝ ³ é¨ ïñ ³ Ï ³ Ý å ³ É ³ ï Á Ùß ³ Ï»É ¿ Çñ ë»÷ ³ Ï ³ Ý §Ø ³ ùë ³ ÛÇÝ Õ»Ï ³ í ³ ñ óáõóáõÙÝ»- ñÁ¦` áõÕÕí ³ Í ³ ñ¹Ç ³ Ï ³ Ý, ³ ñ¹Ûáõ Ý ³ í» ï ¨ ·áñ-

ÍáõÝ Ù³ùë³ÛÇÝ Ù³ñÙÇÝÝ»ñÇ ëï»ÕÍÙ³ÝÁ: ²Ûë ÷³ëï³ÃÕÃáõÙ ½»ï»ÕÍ³Í 54 Ï»ï»ñÁ ßáß³÷áõÙ »Ý ³ÛÝåÇëÇ Ñ³ñó»ñ, ÇÝãåÇëÇù »Ý µ»éÝ»ñÇ Ùß³ÏáõÙÁ, í³ñã³Ï³Ý Õ»Ï³í³ñÙ³Ý ¨ Ï³ñ·³íáñÙ³Ý å³ñ½áõÃÛ³Ý áõ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ³ÝÑñ³Å»ßïáõÃÛáõÝÁ, ¹ñ³ ³íïáÙ³ï³óáõÙÁ, ³åñ³ÝùÝ»ñÇ ¹³ë³Ï³ñ·áõÙÁ ¨ Ñ³Ù³Ï³ñ·áõÙÁ, ÇÝãå»ë Ý³¨ í»×»ñÇ Éáõ ÍáõÙÁ, ë³ÝÏóÇ³Ý»ñÇ ÏÇñ³éáõÙÁ, áõÕ¨áñÝ»ñÇ Ù³ùë³ÛÇÝ ëïáõ·áõÙÁ ¨ ³ÛÉÝ[21]:

Ð²ðÎ²ÚÆÜ ÎºêàôâÜºðÀ ºì ÎÐ¼Î ÎàÜìºÜòÆ²Ü

Ð³ñÏ³ÛÇÝ ï»ëáõãÝ»ñÁ ¨ë áñáß³ÏÇ ¹»ñ »Ý Ë³ÕáõÙ Ï³ß³é³Ï»ñáõÃÛ³Ý ¹»Ù å³Ûù³ñáõÙ: ØÇç³½·³ÛÇÝ ·áñÍ³ñùÝ»ñáõÙ û ï³ñ»ñÏñÛ³ å»ï³Ï³Ý å³ßïáÝ³ ï³ñ ³ÝÓ³Ýó Ï³ß³é³Ï»ñáõÃÛ³Ý ¹»Ù å³Ûù³ñÇ Ù³ëÇÝ ÎÐ¼ÎÇ ÏáÝí»ÝóÇ³Ý (1997 Ã©) ëïáñ³·ñ³Í »ñÏñÝ»ñÁ û ï³ñ»ñÏñÛ³ ãÇÝáíÝÇÏÝ»ñÇ Ï³ß³éáõÙÁ ×³Ý³ãáõÙ »Ý ùñ»³Ï³Ý Ñ³Ýó³·áñÍáõÃÛáõÝ: Î³ñ¨áñ ¿, áñå»ë½Ç Ñ³ñÏ³ÛÇÝ ï»ëáõãÝ»ñÁ Çñ³½»Ï ÉÇÝ»Ý ³Û¹ ¹ñáõÛÃÝ»ñÇÝ: Üñ³Ýù å»ïù ¿ ·Çï»Ý³Ý ³Û¹ ÏáÝí»ÝóÇ³ÛÇ ÏÇñ³éÙ³Ý ·áñÍáõÙ Çñ»Ýó ë»÷³Ï³Ý ¹»ñÇ Ù³ëÇÝ: ÎáÝí»ÝóÇ³Ý, Ç ¹»å, áõÕÕí³Í ¿ Ýñ³Ýó ÇëÏ »ñÏñÝ»ñÇ ³ÙµáÕç³Ï³ÝáõÃÛ³Ý å³ßïå³ÝáõÃÛ³ÝÁ: ²Ûë Ñ³Ù³ ï»ùëïáõÙ ÎÐ¼ÎÁ Ññ³ ï³ñ³Ï»É ¿ §ÎÐ¼ÎÇ ï»Õ»Ï³ ïáõ Ñ³ñÏ³ÛÇÝ ï»ëáõãÝ»ñÇ Ñ³Ù³ñ© Ç±Ýã ¿ ³ÝÑñ³Å»ßï ÇÙ³Ý³É Ï³ß³é³Ï»ñáõÃÛ³Ý Ù³ëÇÝ¦[22]:

ä º Î ² Î ²Ü º Î ²ØàôÎÜºðÆ Â ² ö ²ÜòÆÎàôÂÚàôÜÀ

È³ÛÝ ï³ñ³ÍáõÙ ¿ ëï³ó»É ³ÛÝ ï»ë³Ï»ïÁ, áñ å»ï³Ï³Ý »Ï³Ùáõï Ý»ñÇ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛáõÝÁ ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï Ï³é³í³ñÙ³Ý ³å³ÑáíÙ³Ý Ï³ñ¨áñ³·áõÛÝ å³ÛÙ³ÝÝ»ñÇó ¿: ÆÝãå»ë ÎÐ¼ÎÇ, ³ÛÝå»ë ¿É ²ñÅáõÛÃÇ ÙÇç³½·³ÛÇÝ ÑÇÙÝ³¹ñ³ÙÁ (²ØÐ) Ùáï Ï³Ý ³Ûë Ýå³ï³ÏÇÝ Ñ³ëÝ»Éáõ í»ñ³µ»ñÛ³É Ñ³Ùå³ï³ëË³Ý Ïá¹»ùëÝ»ñ:

ÎÐ¼Î ÎàÔØÆò ²è²æ²ðÎìàÔ ´ÚàôæºÆ Â²ö²ÜòÆÎàôÂÚ²Ü ²ä²ÐàìØ²Ü ²ÞÊ²Î²ÜøÆ Î²¼Ø²ÎºðäØ²Ü È²ì²¶àôÚÜ Øº Âà¸ÜºðÀ

´Ûáõç»Ý å»ïáõÃÛ³Ý ÑÇÙÝ³Ï³Ý Íñ³·ñ³ÛÇÝ ÷³ëï³ÃáõÕÃÝ ¿: ²ÛÝ å»ïù ¿ Ñ³ÙÁÝ¹·ñÏáõÝ ÉÇÝÇ ¨ Ý»ñ³éÇ å»ï³Ï³Ý µáÉáñ »Ï³Ùáõï Ý»ñÝ áõ Í³Ëë»ñÝ ³ÛÝ Ñ³ßíáí, áñ ÑÝ³ñ³íáñ ÉÇÝÇ ·Ý³Ñ³ï »ï³Ï³Ý ï»Éáõ ÏÇñ³éíáÕ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý ½³Ý³½³Ý ¨ ³ÛÉÁÝïñ³Ýù³ÛÇÝ ÷á÷áËáõÕ ï³ñµ»ñ³ÏÝ»ñÇÝ:

ÎÐ¼ÎÇ ÏáÕÙÇó ³é³ç³ñÏíáÕ µÛáõç»Ç Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ³å³ÑáíÙ³Ý ³ßË³ï³ÝùÇ Ï³½Ù³Ï»ñåÙ³Ý §È³í³·áõÛÝ Ù»Ãá¹Ý»ñÁ¦ Ý»ñ³éáõÙ »Ý Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý ÇÝãå»ë Ý»ñÏ³Û³óÙ³Ý Ó¨³ã³÷Á, ³ÛÝå»ë ¿É Ýñ³ µáí³Ý¹³ÏáõÃÛ³Ý ½³Ý³½³Ý ¨ ³Ýñ³Å»ßï ·áñÍÇùÝ»ñ ÷á÷áËíáõ ï³ñµ»ñ³ÏÝ»ñÇ:

µ³ñÓñ ³Ï³ñ¹³ÏÇ ³éÏ³ÛáõÃÛáõÝ: ´áÉáñ ³ÛÝ ÷³ëï³ÃÕÃ»ñÁ, áñáÝó íñ³ ÑÕáõÙ ¿ ³ñíáõÙ, ëïáñ¨, ³ÝÑñ³Å»ßï ¿ ³ÝÑñ³Å»ßï ³å³Ñáí»É Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý Ññ³å³ñ³Ï»É:

- *Պետական բյուջեի նախագիծը պետք է խորհրդարանին ներկայացվի վաղօրոք, որպեսզի հնարավոր լինի մանրազնին վերլուծել այդ փաստաթուղթը: Տվյալ փաստաթուղթը պետք է հաստատվի խորհրդարանի կողմից մինչև ֆինանսական տարվա սկիզբը: Բյուջեի մեջ պարտադիր կարգով մտցվում են մեկնաբանություններ եկամուտների և ծախսերի յուրաքանչյուր ծրագրի վերաբերյալ: Այնտեղ, որտեղ դա նպատակահարմար է, ծախսերի ծրագրերի համար պետք է զետեղվեն ոչ ֆինանսական կարգի տվյալներ, ներառյալ տվյալ բջուջեի կատարման ստուգիչ թվեր:*
- *Բյուջեն պետք է ներառի միջնաժամկետ հեռանկար, որն ակներև ցույց կտա, թե ինչպես են ձևավորվում եկամուտներն ու ծախսերը, ինչպես նաև այն, թե ինչպես են դրանք հարաբերվելու այն կանխատեսումների հետ, որոնք պարունակվում էին նույն ժամանակամիջոցի հարկաբյուջետային ավելի վաղ հաշվետվություններում: Պարտադիր պետք է բացատրվեն զգալի շեղումները, եթե այդպիսիք կան:*
- *Յուրաքանչյուր ծրագրի համար պետք է ներկայացվի եկամուտների և ծախսերի գումարների մասին համեմատական տեղեկատվություն: Անհրաժեշտ է ներկայացնել նաև ընթացիկ տարվա նորացված կանխատեսում: Ոչ ֆինանսական կարգի կատարման տվյալների վերաբերյալ պետք է ներկայացվի համանման համեմատական տեղեկատվություն:*
- *Եթե օրենսդրությունը սահմանափակում է եկամուտների և ծախսերի որոշակի մեծություններ, ապա այդ գումարները տեղեկատվական նպատակներով պետք է ցույց տրվեն բյուջեում:*
- *Այդ զեկույցի հիմքում ընկած տնտեսագիտական ենթադրությունները պետք է հրապարակվեն, իսկ բյուջեն պետք է ներառի ծախսերի համակողմանի հետազոտություն՝ ըստ հարկային մուտքերի: Այս երկու փաստաթղթերը պետք է կազմվեն ՏՀԶԿ ի կողմից առաջարկվող «Աշխատանքի կազմակերպման լավագույն միջոցներին համապատասխան»:*

´Ûáõç»Ç ¨ ³½·³ÛÇÝ ïÝï»ëáõÃÛ³Ý íñ³ Ýñ³ ³½¹»óáõÃÛ³Ý ùÝÝ³ñÏáõÙÝ»ñÁ Ëñ³Ëáõë»Éáõ Ýå³ï³Ïáí ³Ýÿñ³Å»ßï ¿ Ï³½ÙíÇ µÛáõç»Ç Ù³ëÇÝ Ý³ËÝ³Ï³Ý ½»ÏáõÛó: ²Û¹ Ý³ËÝ³Ï³Ý ½»ÏáõÛóÁ å»ïù ¿ Ññ³å³ñ³ÏíÇ µÛáõç»ï ³ÛÇÝ ³é³ç³ñÏ Ý»ñÏ³Û³ó-Ý»Éáõó ³éÝí³½Ý »ñÏáõ ³ÙÇë ³é³ç:

ì»ñáÑÇßÛ³É ½»ÏáõÛóáõÙ å»ïù ¿ ×ß·ñÇï ß³ñ³¹ñí»Ý Ï³é³í³ñáõÃÛ³Ý ïÝï»ë³Ï³Ý ¨ Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï ³ÛÇÝ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý »ñÏ³ñ³Å³ÙÏ»ï Ýå³ï³ÏÝ»ñÁ ³é³çÇÏ³ µÛáõç»Ç ¨ ³éÝí³½Ý Ñ³çáñ¹ »ñÏáõ ï³ñí³ µÛáõç»Ý»ñÇ í»ñ³µ»ñÛ³É: ²Ûë Ý³ËÝ³Ï³Ý ½»ÏáõÛóáõÙ ÑÇÙÝ³Ï³Ý ï»ÕÁ

å»ïù¿ Ñ³ïÏ³óíÇ Í³Ëë»ñÇ, »Ï³Ùáõïí»ñÇ, ëÕ³-×Ç Ï³Ù ·»ñ³×Ç ¨ å³ñïùÇ ÁÝ¹Ñ³Ýáõñ Ù³Ï³ñ-¹³ÏÝ»ñÇÝ:

Î³ñ»Ï³Ý Ñ³ßí»ïíáõÃÛáõÝÁ »ÝÃ³Ñ³ßí»ïí³ÛÝáõÃ³ÝÁ í»ñ³µ»ñáÕ Ï³é³í³ñáõÃ³Ý ÑÇÙÝ³Ï³Ý ÷³ëï³ÃÕÃÁ ¿: ²ÛÝ å»ïù¿ ³ñÅ¹Çï³Ï³Ý ëïáõ·áõÙ ³ÝóÝÇ ¹Çïáñ¹³Ï³Ý ³ÝÏ³Ë ÑÇÙÝ³ñÏÝ»ñÇó Ù»ÏáõÙ ¨ Ññ³å³ñ³ÏíÇ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ï³ñí³ ³í³ñïÇó Í»ó ³ÙÇë ßáõï:

Î³ñ»Ï³Ý ³Ûë Ñ³ßí»ïíáõÃ³Ý Ù»ç óáõÛó ¿ ïñíáõÙ µÛáõç»Ç »Ï³Ùáõïí»ñÇ áõ Í³Ëë»ñÇ Ñ³Ù³-å³ï³ëË³ÝáõÃÛ³Ý ³ëïÇ×³ÝÁ ËáñÑñ¹³ñ³ÝÇ ÏáÕÙÇó Ñ³ëï³ï í³Í Ýñ³Ýó Ù³Ï³ñ¹³ÏÇÝ: Ü³Ë-Ý³Ï³Ý µÛáõç»Ç ó³ÝÏ³ó³Í ßï ÏáõÙÝ»ñ å»ïù¿ Ý»ñ-Ï³Û³óí»Ý ³é³ÝóÇÝ³é³ÝóÇÝ: Ð³ßí»ïíáõÃ³ÝÙ»ç å»ïù ¿ å³ñáõÝ³ÏíÇ å»ïáõÃÛ³Ý ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ³ÏïÇíÝ»ñÇ ¨ å³ëÇíÝ»ñÇ, Ýñ³ áã ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ³ÏïÇíÝ»ñÇ, í³ñÏ³ ³ßË³ïáÕÝ»ñÇ Ãí³Ï³ÝÇ ëå³ë³ñÏÙ³Ý å³ñï³íáñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ¨ ÑÝ³ñ³íáñ í³ñÏ³Ù ëå³ë³ñÏÙ³Ý (åáï»ÝóÇ³É) ³ÛÉ å³ñï³íáñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ñ³Ù³ÏáÕÙ³ÛÇÝ í»ñÉáõÍáõÃÛáõÝ:

Ü³ËÁÝïñ³Ï³Ý ó³ÝÏ³ó³Í ½»ÏáõÛó Ýå³ï³Ï³ÛÇÝ Í¿µ³ó³ ïñ»É å»ï³Ï³Ý ýÇÝ³ÝëÝ»ñÇ ÁÝ¹Ñ³Ýáõñ íÇ×³ÏÁ ÁÝïñáÕÃÛáõÝÝ»ñÇó ³ÝÙÇç³-å»ë ³é³ç: ¸³ Ýå³ëïáõÙ ¿ ÁÝïñáÕÝ»ñÇ ³é³í»É µ³ñÓñ Çñ³½»ÏáõÃÛ³ÝÁ ¨ Ëñ³Ëáõëáõ ¿ ýÇÝ³Ýë-Ï³Ý Ñ³ñó»ñÇ ³í»ÉÇ ÉÇ³ñÅ»ù ùÝÝ³ñÏáõÙÁ: ÐÇßÛ³É ½»Ïáõó Çñ³ ï»ë³Ï³Ý ÉÇÝ»Éáõ ¨ Ñ³ñó»ñÇ ÉÇ³ñÅ»ù ¨ ÁÝïñáÕÃÛáõÝ»ñÇó ¨ ÁÝïñáÕÃÛáõÝ»ñÇ Ýå³ï³Ï³ÛÇÝ ×ß·ñÇï ³ñÅ»ùÝ»ñÁ: Ð³ÙÇ³Í Ù³Ù³Ï ÑÇÙÝ³Ï³Ý ¹ñ³Ù³Ï³Ý Ñáëù»ñÇ ÁÝ¹Ñ³Ýáõñ ¹Ýáõ³ÏÇ »é³ï³ñ ÅáÕáíñ¹³ñ»ñÇ ÁÝïñáõÃÛáõÝÝ»ñÇó »ñÏáõ ß³µ³Ã ³é³ç ¨ Ýñ³ÝóáõÙ ½»Ï»Ý³ÛÇÝ ïíÛ³ÉÝ»ñÁ, ÇÝãå»ë ³é³çÇÝ ÏÇë³ÙÛ³ÏÇ Ù³-ëÇÝ Ñ³ßí»ïíáõÃÛáõÝÝ»ñÁ: Ð³ïÏ³å»ë å»ïù¿ Ñá·-ï³ñíÇ Ñ³ë³ñ³Ï³ÛÝáõÃÛ³ÝÁ ÝÙ³Ý½»ÏáõÛó»ñÇ ¨ Ñ³ßí»ïíáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ³½ÝíáõÃÛ³Ý Ù»ç Ñ³Ù³½»Éáõ Ñ³Ù³ñ, ÁÝ¹ áñáõÙ, ¹³ å»ïù¿ ³ñíÇ ÎÐ¼ÇÝ §È³í³·áõÛÝ Ù»Ãá¹Ý»ñÇ¦ ³é³ç³ñÏáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ÑÇÙ³Ý íñ³:

ºñÏ³ñ³Å³ÙÏ»ï Ñ»é³ÝÏ³ñáí Ý»ñÏ³Û³óí³Í ³Ûë ½»ÏáõÛóáõÙ ·Ý³Ñ³ï³Ï³Ý ¿ ïñíáõÙ Ï³é³í³ñáõÃ³Ý ÁÝÃ³óÇ ù³Õ³ù³Ï³-ÝáõÃÛ³Ý »ñÏ³ñ³Å³ÙÏ»ï Ï³ÛáõÝáõÃÛáõÝÁ: ÜÙ³Ý ½»ÏáõÛóÝ»ñ ³ÝÑñ³Å»ßï »Ý ÑÇÙÝ³Ï³Ý ÑÇÙÝ³Ñ³ñó»ñÇ ßáõñç µ³Ý³í»× Í³í³É»Éáõ ¨ ÏáÝÏñ»ï ÉáõÍáõÙÝ»ñ ÁÝ¹áõÝ»Éáõ Ñ³Ù³ñ: Ð³ßí»ïíáõÃÛáõÝÁ å»ïù¿ ³ÝÏ³Ë ÉÇÝÇ ³ÛÝ Ñ³Ý·³Ù³ÝùÇó, Ã» ³ñ¹Ûáù ³ÛÝ ïí»ÉÇ ÇÝý»Ï óÇ³ÛÇ ï³ñ»ÙáõïÇ Ñ³Ù³ñ, Ã» áã, ¨ ÑÇÙÝ³ÏíáõÙ ¿ Ñ³ßí³ñÏÝ»ñÇ íñ³, ÇÝãå»ë ³é³çÇÝ Ý»ñÏ³Û³óí»É ¿ »ÉÝ³ÉáõÛÃÝ»ñÇ ÑÇÙÝ³íáñÙ³Ý Ù³ëÇÝ, ÇÝãå»ë ÷³ëï³ÃÕÃáõÙ ¿ñÍáõÙ »Ý Ñ³ëïÇñÏ³ÛÇÝ ³Ùë³ÃíÇ ·ñ³íáñ, ÇÝãå»ë ³ÛÉ å³ßïáÝ³Ï³Ý ÷³ëï³ÃÕÃÝ»ñáõÙ: ²ÛÝ å»ïù¿ ÉÇÝÇ ÁÝÃ³óÇÏ ³½·³ÛÇÝ ³ñÅáõÛÃÇ ³Ñ³å³ë ³ÏïÇíÝ»ñÇ ÑÇÙÝ³Ï³Ý Ñ³Ù³Ë³ÙÏ»ñÁ ¨ Ù³ëÝ³ÏÇ ÷³ëï³óÇ Ñ³ßí»ïíáõÃÛáõÝ, »ñ»ù ï³ñí³ Ñ³ßí»ïíáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ½»ÏáõÛóÝ»ñÇ ÑÇÙ³Ý íñ³ ³é³ÝÓÇÝ ¨ ³Ùµáõç³Ï³Ý (10-Çó 40 ï³ñÇ) Ñ»é³ÝÏ³ñÇ Ï»ÝïñáÝ³óáõÙ: ²é³Ýóù³ÛÇÝ µÝáõÃ³·ñ»ñ »ÝÃ³¹ñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ, áñáÝó Ý»ñÏ³Û³ó-íáõÙ ¿ µ³ó Ï»ÝÃ³Ï³ ÏáÕÙÇó ³ÝÏ³Ë »Ý Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ñ³Ù³Ù³ëÝáõÃÛáõÝÝ»ñÇó, Ñ³Ù³Ù³ëÝ»ñÇ ÁÝ¹Ñ³Ýáõñ ³í»É»óÙ³Ý ¨ ³ÝÏ³ËáõÃ³Ý Ù³ëÇÝ Ñ»ï³·³ ¨ ¹³ïáõÃÛ³Ý ÑÇÙÝ³íáñí»Éáõ »Ý:

- *Տնտեսական ենթադրությունները: Բյուջեի հիմքում ընկած հիմնական տնտեսական կանխատեսումնե-րից շեղումները պետության հարկաբյուջետային գլխավոր ռիսկն է:*
- *Հարկային մուտքերի գծով ծախսերը: Այդ ծախսերն իրենցից ներկայացնում են հարկային մուտքերի մն-սավոր կորուստները՝ զործունեության առանձին կոնկրետ ձևերի համեմատ արտոնության ռեժիմի կի-րառման արդյունքում: Հարկային մուտքերի վերաբեր-յալ տվյալները հիմնական ծախսերի արժեքի մասին բյուջետում բացվում է որպես լրացուցիչ տեղեկատվու-թյուն: Հարկային մուտքերի ծախսերի մասին ծնոնար-կումները պետք է դառնան ընդհանուր ծախսերի քննարկման մաս՝ որպեսզի պարզաբանվի բյուջեի մասին որոշումների կոնկրետ բովանդակությունը:*
- *Ֆինանսական պասիվները և ֆինանսական ակ-տիվները: Ֆինանսական բոլոր պասիվների և ակ-տիվների մասին տեղեկատվությունը պետք է ներկա-յացվի բյուջետում, առաջին կիսամյակի մասին հաշ-վետվությունում և տարեկան հաշվետվությունում:*
- *Ոչ ֆինանսական ակտիվներ: Անհրաժեշտ է բացել նման բոլոր ակտիվների մասին տեղեկատվությունը (ներառյալ ունեցվածքը և սարքավորումները):*
- *Վարչու աշխատողների թոշակները: Այս պարտավո-րությունների մասին տեղեկատվությունը պետք է բաց-վի բյուջետում, առաջին կիսամյակի և տարեկան հաշ-վետվություններում:*
- *Հնարավոր (պոտենցիալ) պարտավորություններ: Դրանք իրենցից ներկայացնում են պարտավորու-թյուններ, որոնց ազդեցությունը բյուջեի վրա կախ-ված է դեպքերի հետագա զարգացումից: Նման պար-տավորությունների տարածված օրինակներից են պե-տական փոխառության երաշխիքները, պետական ապահովագրության ծրագիրը, պետության հանդեպ պահանջի իրավունքը և այլն: Այսպիսիք զգալի պարտավորությունների մասին տեղեկատվությունը ներկայացվում է բյուջետում, կիսամյակի և տարեկան հաշվետվություններում:*

îñ³Ù³¹ñ³Ï³ñ·»ñ ¨ Ñ³ßí»ïíáõÃÛ³Ý Ñ³í³ëïÇ³óáõÙ:

§²ßË³ï³ÝùÇ Ï³½Ù³Ï»ñåÙ³ÝÁ í³·Ý³ÛÇÝ Ó»éÝ³ñÏ»ñ¦ µ³ÅÇÝÝ»ñÇó Ù»ÏÁ ÝíÇñí³Í ¿ Ñ³Ù³ËÙµ³ÛÇÝ ëïáõ·áõÙÝ»ñÇ Ñ³ßí»ïíáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ñ³í³ëïÇ³óÙ³ÝÁ ¨ Ñ³ßí»ïíáõÃÛáõÝÝ»ñÁ:

- *Բոլոր հաշվետվությունները պետք է ուղեկցվեն զոր-ծին անծվող հաշվապահական հաշվառման սահ-*

մանումների համառոտ շարադրանքով, և հարկաբյուջետային բոլոր հաշվետվությունների վերաբերյալ պետք է կիրառվեն հաշվապահական հաշվառման նույն կանոնները:

- *Պետք է տեղեկատվություն ներկայացվի հաշվապահական հաշվառման կանոնների ցանկացած փոփոխման մասին, հաշվետու նախորդ ժամանակաշրջանների մասին տվյալների մեջ հարկավոր է ըստ անհրաժեշտության համապատասխան շտկումներ կատարել այն հաշվով, որ հնարավոր լինի համեմատել հաշվետու ժամանակաշրջանը:*
- *Հաշվետվություններում բերվող տեղեկատվության ճշտության ապահովման նպատակով անհրաժեշտ է կիրառել ներքին ֆինանսական վերահսկողության միջոցների համակարգեր, ներառյալ ներքին աուդիտորական ստուգումներ: Յուրաքանչյուր հաշվետվության վրա պետք է լինի ֆինանսների նախարարի և տվյալ հաշվետվության կազմման համար պատասխանատու բարձրաստիճան պաշտոնատար անձի ստորագրությունը՝ դրա բովանդակության համար պատասխանատու լինելու մասին: Նախարարը վավերացնում է, որ խնդրո առարկա հաշվետվության մեջ մտցված են կառավարության բոլոր որոշումները, որոնք կարող են հարկաբյուջետային ազդեցություն ունենալ ազգային տնտեսության վրա: Հիշյալ բարձրաստիճան պաշտոնատար անձը վավերացնում է, որ սույն հաշվետվությունը կազմելիս նախարարն օգտագործել է իր հեղինակավոր մասնագիտական կարծիքը:*
- *Տարեկան հաշվետվությունը պետք է աուդիտորական ստուգման ենթարկվի անկախ դիտորդական ֆինանսական հաստատության կողմից՝ ըստ համընդհանուր ճանաչում ստացած կանոնների համապատասխան: Այդ հաստատության կողմից ներկայացրած աուդիտորական եզրակացությունները պետք է ուշադիր քննարկվեն խորհրդարանում:*
- *Խորհրդարանը պետք է հնարավորություններ և ժամանակ ունենա քննարկելու ցանկացած հարկաբյուջետային զեկույց կամ հաշվետվություն, որը նա անհրաժեշտ կհամարի մանրազնին ուսումնասիրել:*

²ðÄàôÚÂÆ ØÆæ²¼¶²ÚÆÜ ÐÆØÜ²¸ð²ØÆ (²ØÐ) ÎàÔØÆò Ü²Ê²ä²îð²êî²Ì Ð²ðÎ²´Úàôæºî²ÚÆÜ Â²ö²ÜòÆÎàôÂÚ²Ü ²ä²ÐàìØ²Ü ²ÞÊ²î²ÜøÆ Î²¼Ø²ÎºðäØ²Ü ²ð¸ÚàôÜ²ìºî ØºÂà¸ÜºðÆ Îà¸ºøÀ

2001 Ã© ²ØÐÁ í»ñ³Ý³Û»ó Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ³ßË³ï³ÝùÇ Ï³½Ù³Ï»ñåÙ³Ý ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï ÙÇçáóÝ»ñÇ Ïá¹»ùëÁ: Â»¨ ³Ûë ÷³ëï³ÃÕÃÇ ÑÇÙÝ³Ï³Ý ëÏ½µáõÝùÝ»ñÁ ÙÝ³óÇÝ ³Ý÷á÷áË, í»ñ³Ý³Ûí³Í ï³ñµ»ñ³ÏáõÙ Ù»Ï ³Ý·³Ù ¨ë ß»ßï ³¹ñí»É ¿ Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ ïíÛ³ÉÝ»ñÇ áñ³ÏÇ »ñ³ßË³íáñÙ³Ý ³ÝÑñ³Å»ßïáõÃÛ³ÝÁ[23]:

²ØÐÁ ÏÇëáõÙ ¿ ³ÛÝ ï»ë³Ï»ïÁ, áñ Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ³éÏ³ÛáõÃÛáõÝÁ Ï³ñáÕ ¿ Ù»Í³å»ë û·Ý»É ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï Ï³é³í³ñÙ³Ý Ï³½Ù³Ï»ñå»Éáõ ·áñÍÇÝ: ²Ûë Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛáõÝÁ å»ïù ¿ µ»ñÇ Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý Ùß³ÏÙ³Ý áõ Ýñ³ ³ñ¹ÛáõÝùÝ»ñÇ Ñ³ñó»ñÇ ³ÛÝåÇëÇ ùÝÝ³ñÏáõÙÝ»ñÇ, áñáÝó ÁÝÃ³óùáõÙ Ñ³ë³ñ³Ï³ÛÝáõÃÛáõÝÁ Ïëï³Ý³ ³í»ÉÇ Ù³Ýñ³Ù³ëÝ ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛáõÝ: ´³óÇ ³Û¹, ³Ûë áÉáñïáõÙ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ³Ùñ³åÝ¹áõÙÁ µ³ñÓñ³óÝáõÙ ¿ Ï³é³í³ñáõÃÛ³Ý »ÝÃ³Ñ³ßí»ï í³ÛÝáõÃÛáõÝÁ ¨ å³ï³ëË³Ý³ïíáõÃÛáõÝÁ Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý Ùß³ÏÙ³Ý ³éáõÙáí, ¨ ¹ñ³Ýáí Ýå³ëïáõÙ ¿ ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï Ñ³ñÏ³ÛÇÝ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý Ù»ç ³é³í»É Ù»Í ÇÝù»É Ñ³Ù³Ó³ÛÝáõÃÛ³Ý Ñ³ëÝ»ÉáõÝ:

¶Éáµ³É ³ÛÅÙ ³ÙµáÕç³å»ë Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛáõÝÁ ½·³ÉÇ ¹»ñ ¿ Ë³ÕáõÙ Ù³ÏñáÝïÝ»ë³Ï³Ý Ï³ÛáõÝáõÃÛ³Ý ¨ ïÝï»ë³Ï³Ý ³×Ç ³å³ÑáíÙ³Ý ·áñÍáõÙ: ²Û¹ ï»ë³Ï»ïÇó, Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛáõÝÁ å»ïù ¿ ¹Çï³ñÏíÇ áñå»ë Ñ³Ù³ÏáÕÙ³ÝÇ ·áñÍÁÝÃ³ó, áñÇ ÁÝÃ³óùáõÙ Ñ³Ýñ³ÛÇÝ Ñ³ïí³ÍÁ ¿³Ï³Ý Ó¨áí Ã³÷³ÝóÇÏ ¿ ¹³éÝáõÙ, ³Ûëï»Õ å»ïù ¿ Ý³Ë³Ó»éÝ»É Ñ³Ù³Ó³ÛÝáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ÉáõÍÙ³Ý áõ Ñ»ï³·³Ý¨ áÉáñïÝ»ñÇ Ë³ÝÓÙ³Ý:

²ØÐ ³Ý¹³Ù»ñÏñÝ»ñÁ ³ç³ÏóáõÃÛáõÝ »Ý óáõÛó ï³ÉÇë Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ³å³Ñáíí³Í ëÏ½µáõÝùÝ»ñÇ, ³ëïÇ×³Ý³ÛÇÝ ïÝ³ÛÇÝ Ù»Ë³ÝÇ½ÙÝ»ñÇ ÙÇçáóáí Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ Ï³é³í³ñÙ³Ý Ï³ï³ñ»É³·áñÍÙ³ÝÁ: ²Û¹ Ñ³Ù³ï»ùëïáõÙ ²ØÐ ³Ý¹³Ù»ñÏñÝ»ñÇ Ñ³Ù³ñ Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ ÏáÕÙÇó Ï³Ýáí ÏÇñ³éí³Í ³ßË³ïáõÙ µ³ñÓñ³óáõÙ ¿ Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛáõÝÁ Ù³Ïñ³ïÝï»ë³Ï³Ý ³Ëáï ½³ñ·³óÙ³Ý ÑÇÙÝ³Ñ³ñóÁ:

Îá¹»ùëáõÙ Ý»ñÏ³Û³óí³Í ëÏ½µáõÝùÝ»ñÁ ¹³ë³Ïí³Í »Ý ã³ÕÓ³ÏÇñ Ï³ñ·»ñáõÙ, áñáÝù ¿É Ï³ñ³·ñáõÃÛ³Ý µ»ÏáõÙÝ»ñÇÝ ¨ Ù³ëÝ³Ï³Ý Ñ³Ù³Ó³ÛÝ³·ñ»ñÇ Ë³ËïáõÙÝ»ñÇ, ÇÝãå»ë Ý³¨ Ý³ËÁÝïñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ï³½ÙáõÙ, áñ Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛáõÝÁ Ï³ÛáõÝ Ï»ñåáí ïñí³Í ÏÉÇÝÇ Ñ³ÝñáõÃÛ³ÝÁ Ñ³ëÝ»Éáõ ³ñ¹ÛáõÝùáõÙ Ï³ñ·³íáñí³Í Ñ³Ù³Ó³ÛÝ³·ñ»ñÇ ÙÇçáóáí: ¶áñÍáÕáõÃÛáõÝ áõÝ»óáÕ ³é³ç³ñÏÝ»ñÁ í»ñ³µ»ñáõÙ »Ý Ï³Ýáí³Ï³ñ·»ñÇÝ, Ï³ÝáÝÝ»ñÇÝ ¨ Ï³ÝáÝ³Ï³ñ·»ñÇÝ ³ÛÝ ¹»åùáõÙ, »ñµ Ýñ³Ýù ¹³ë³Ïí³Í »Ý Ïá¹»ùëáõÙ:

²ØÐ ÏáÕÙÇó Ùß³Ïí³Í Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ³å³ÑáíÙ³Ý ³ßË³ï³ÝùÇ Ï³½Ù³Ï»ñåÙ³Ý ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï Ïá¹»ùëÁ Ñ»ï¨Û³É ¿ Ï³ÛáõÝ ëÏ½µáõÝùÝ»ñÇ Ñ»Ùù³ÛÇÝ í»ñ³µ»ñáõÙ Ý³Ë³Ó»éÝáõÙ »Ý Ñ³ñÏ³µÛáõç»ï³ÛÇÝ Ï³ÝáÝ³Ï³ñ·»ñÇ Ï³ï³ñ»É³·áñÍÙ³ÝÁ µ³ÝÇÙ³ëï Ù»Ã³½ÝÇÏ³Ý»ñÇ Ï³éáõóí³Í ¨ ëïáõ·íáÕ ëÏ½µáõÝùÝ»ñ ¹³ë³Ïí»É»ñ Ñ³Ù³ñ ÝÏ³ïÙ³Ùµ:

I. Դերերի և պատասխանատվության ոլորտների հստակ բաշխում

1.1. Կառավարական սեկտորը պետք է ուրույն տեղ գրավի պետական սեկտորում և մնացած տնտեսությունում: Պետական սեկտորում քաղաքականության որոշման և ղեկավարման իրականացման դերերը պետք է հստակորեն բաշխված լինեն, իսկ այդ մասին տեղեկատվությունը պետք է դառնա հասարակության սեփականությունը:

1.1.1. Պետք է հստակ և կոնկրետ որոշված լինեն կառավարության կառուցվածքը և գործառույթները:

1.1.2. Պետք է հստակ բնորոշված լինեն պատասխանատվության ոլորտները պետական իշխանության տարբեր մակարդակներում, ինչպես նաև իշխանության գործադիր և դատական ճյուղերում:

1.1.3. Պետք է սահմանվեն բյուջետային և արտաբյուջետային գործունեության համակարգման և կառավարման լավ աշխատող և գործուն մեխանիզմներ[24]:

1.1.4. Կառավարական և ոչ կառավարական սեկտորի մարմինների (օրինակ՝ կենտրոնական բանկի, պետական ֆինանսական հաստատությունների, պետական ոչ ֆինանսական ձեռնարկությունների) միջև հարաբերությունները պետք է կառուցված լինեն կազմակերպչական հստակ սկզբունքների և կոնկրետ հրահանգների վրա:

1.1.5. Պետության մասնակցությունը մասնավոր սեկտորում (օրինակ՝ բաժնետիրական կապիտալի տնօրինման և կարգավորման միջոցով) պետք է լինի բաց ու թափանցիկ, հանդիսանա հասարակայնության սեփականություն և կառուցվի հստակ կանոնների ու ընթացակարգերի վրա, որոնք կկիրառվեն խտրականության բացակայության պայմաններում:

1.2. Պետք է սահմանվի հարկաբյուջետային գործունեության կառավարման հստակ իրավական և վարչական հիմք:

1.2.1. Պետական միջոցների ցանկացած փոխանցում կամ ծախս պետք է կարգավորվի բյուջետային համընդգրկուն օրենքներով և հրապարակված վարչական կանոններով:

1.2.2. Պետական հարկերը, տուրքերը և այլ մուծումները պետք է ունենան որոշակի իրավական հիմք: Հարկային օրենսդրությունը և հարկային դրույթները պետք է լինեն մատչելի և հասկանալի, իսկ դրանց կիրառման ընթացքում ցանկացած վարչական դիսկրեցիոն գործողության մասին որոշում կայացնելիս անհրաժեշտ է ղեկավարվել հստակ չափանիշներով:

1.2.3. Պետական ծառայողների ծառայողական էթիկայի նորմերը պետք է լինեն հստակ, անհրաժեշտ է նաև լայնորեն քարոզել այդ նորմերը:

II. Հասարակայնության մոտ տեղեկատվության առկայությունը

2.1. Հասարակությանը պետք է տրամադրվի լրիվ և ամբողջական տեղեկատվություն պետական իշխանության նախկին, ընթացիկ և առաջիկա հարկաբյուջետային գործունեության մասին:

2.1.1. Հասարակայնության համար նախատեսված բյուջետային փաստաթղթերը, վերջնական և հարկաբյուջետային այլ հաշվետվությունները պետք է տեղեկություններ պարունակեն կենտրոնական կառավարության բյուջետային և արտաբյուջետային ողջ գործունեության մասին, իսկ կենտրոնական կառավարության կոնսոլիդացված բյուջեն ենթակա է հրապարակման:

2.1.2. Պետք է տեղեկատվություն տրամադրվի գործունեության նախորդ երկու ֆինանսական տարիների մասին, և այն պետք է համեմատելի լինի այն տեղեկատվության հետ, որը պարունակվում է տարեկան բյուջեում գումարած բյուջետային ցուցանիշների կանխատեսումները՝ բյուջեի ընդունմանը հաջորդող երկու տարիների հաշվարկով:

2.1.3. Բյուջեի փաստաթղթերի հետ պետք է հանդիսանան կենտրոնական կառավարության պայմանական (պոտենցիալ) և հարկաբյուջետային նշանակություն ունեցող պարտավորությունների բնույթի մասին հայտարարությունները, ըստ հարկային մուտքերի նրա ծախսերը, ինչպես նաև նրա կվազիբյուջետային գործունեության մասին հաշվետվությունները:

2.1.4. Կենտրոնական կառավարությունը պետք է ողջ ծավալով տեղեկատվություն հրապարակի իր պարտքի և ֆինանսական ակտիվների մակարդակի ու կազմի մասին:

2.1.5. Այնտեղ, ուր տարածաշրջանային և տեղական իշխանության մարմինները մեծ նշանակություն ունեն, պետք է տեղեկատվություն հրապարակվի դրանց համախառն բյուջեի և ընդհանուր կառավարության կոնսոլիդացված բյուջեի մասին:

2.2. Կառավարությունը պետք է պարտականություն ստանձնի հարկաբյուջետային տեղեկատվությունը ժամանակին հրապարակելու մասին:

2.2.1. Հարկաբյուջետային տեղեկատվության հրապարակումը պետք է դառնա պետական իշխանության իրավական պարտականություններից մեկը:

2.2.2. Անհրաժեշտ է իրազեկել հարկաբյուջետային տեղեկատվության արտահերթ կամ ժամանակից շուտ հրապարակման ժամկետի մասին:

III. Բյուջեի նախապատրաստման ու կատարման հրապարակայնությունը և դրա վերաբերյալ հաշվետվությունը

3.1. Բյուջետային փաստաթղթերում պետք է կոնկրետ նշվեն հարկաբյուջետային քաղաքականության նպատակները, մակրոտնտեսական կառուցվածքը, բյուջեի ծրագրային հիմքը և հաշվարկման ենթակա հարկաբյուջետային գլխավոր հիմքերը:

3.1.1. Տարեկան բյուջեի հիմք պետք է կազմեն հարկաբյուջետային քաղաքականության նպատակների շարադրումը և հարկաբյուջետային կայունության գնահատականը:

3.1.2. Պետք է հստակ նշված լինի հարկաբյուջետային ցանկացած կանոն (օրինակ՝ բյուջետային այս կամ այն հաշվեկշռված պահանջը կամ փոխառման չափաքանակները պետական իշխանության տարածքային կամ տեղական մակարդակների համար):

3.1.3. Տարեկան բյուջեի նախապատրաստումը և ներկայացումը պետք է իրականացվեն համընդգրկուն և կայուն մակրոտնտեսական ֆինանսական շրջանակներում: Անհրաժեշտ է ներկայացնել նաև բյուջեի հիմքում ընկած հիմնական ենթադրությունները:

3.1.4. Պետք է տրվի բյուջեի մեջ ներմուծվող նոր սահմանումների հստակ նկարագրությունը:

3.1.5. Հնարավորության սահմաններում պետք է բնորոշվեն և գնահատվեն հարկաբյուջետային հնարավոր ռիսկերը, ներառյալ տնտեսական կանխատեսումների փոփոխության հետ կապված, ինչպես նաև ըստ կոնկրետ պարտավորությունների անորոշ ծախսերը (օրինակ՝ ֆինանսական ռեստրուկտուրացման ծախսերը):

3.2. Բյուջեի մասին տեղեկատվությունը պետք է ներկայացվի այնպես, որ հնարավոր լինի հեշտացնել տնտեսական քաղաքականության ընտրության և ենթահաշվետվայնության ապաստելու նպաստելով իրականացվող վերլուծությունը:

3.2.1. Բյուջետային տվյալները հաշվետվության մեջ պետք է ներկայացվեն համախառն հիմքի վրա: Դրա հետ մեկտեղ, անհրաժեշտ է տարբերակել եկամուտները, ծախսերը և ֆինանսավորումը, ինչպես նաև ծախսերը բաժանել ըստ տնտեսական, գործառութային և վարչական տեսակների: Արտաբյուջետային գործունեության մասին տվյալները պետք է ներկայացվեն նույն հիմքերով:

3.2.2. Պետք է շարադրվեն այն նպատակները, որոնց կառավարությունը մտադիր է հասնել բյուջետային հիմնական ծրագրերի իրականացման շնորհիվ (օրինակ՝ սոցիալական ոլորտում առավել բարենպաստ ցուցանիշների հասնելու նպատակ):

3.2.3. Կառավարության դրամական բոլոր հարաբերությունները ընդգրկող հաշվեկշիռը պետք է ներկայացնի կառավարության հարկաբյուջետային դրության ստանդարտ հանրագումարային ցուցանիշ: Անհրաժեշտության դեպքում այն պետք է համալրվի հարկաբյուջետային այլ ցուցանիշներով, որոնք կիրառվում են ընդհանուր կառավարության վերաբերյալ (օրինակ, գործառնային հաշվեկշռով, կառուցվածքային հաշվեկշռով կամ նախնական հաշվեկշռով):

3.2.4. Պետական սեկտորի հաշվեկշիռը ներկայացվում է հաշվետվության մեջ այն դեպքերում, երբ պետական սեկտորի ոչ կառավարական մարմինները զբաղվում են կվազիբյուջետային գործունեության կարևոր տեսակներով:

3.3. Պետք է հստակ և կոնկրետ ցույց տրվեն բյուջեի ծախսերի մասի կատարման, հաստատված ծախսերի մոնիթորինգի, ինչպես նաև պետական եկամուտների ստացման ընթացակարգերը:

3.3.1. Պետք է գոյություն ունենա հաշվապահական հաշվառման միասնական համընդգրկուն համակարգ, որը հուսալի հիմք կապահովի մուծումների գծով պարտքերի գնահատման համար:

3.3.2. Գնումները և զբաղվածությունը կարգավորող դրույթները պետք է լինեն ստանդարտացված և բոլոր շահագրգիռ կողմերի համար մատչելի:

3.3.3. Բյուջեի կատարումը պետք է ենթակա լինի ներքին աուդիտի, իսկ աուդիտի ընթացակարգերը բաց լինեն դրանց արդյունքների վերլուծության համար:

3.3.4. Ազգային հարկային գերատեսչությունը պետք է իրավաբանորեն պաշտպանված լինի քաղաքական ղեկավարությունից: Այդ գերատեսչությունը պետք է պարբերաբար հաշվետվություն ներկայացնի հասարակությանը իր գործունեության մասին:

3.4. Պարբերաբար պետք է հարկաբյուջետային հաշվետվություն ներկայացվի օրենսդրական մարմնին և հասարակայնությանը:

3.4.1. Օրենսդիր մարմնին պետք է հաշվետվություն ներկայացվի այն ամենի վերաբերյալ, ինչ կատարվել է բյուջեում առաջին կիսամյակի ընթացքում: Բացի այդ, ավելի հաճախ (առնվազն եռամսյակը մեկ) պետք է հաշվետվություններ հրապարակվեն բյուջեի վիճակի մասին:

3.4.2. Ֆինանսական տարվա ավարտից հետո՝ մեկ տարվա ընթացքում օրենսդիր մարմնին պետք է ներկայացվի վերջնական հաշվետվություն:

3.4.3. Յուրաքանչյուր տարի օրենսդիր մարմնին պետք է ներկայացվեն հիմնական բյուջետային ծրագրերի իրականացման արդյունքները:

IV. Հավաստիության երաշխիքներ

4.1. Հարկաբյուջետային տվյալները պետք է համապատասխանեն տվյալների որակի համընդհանուր ճանաչում գտած չափորոշիչներին:

4.1.1. Բյուջետային ցուցանիշները պետք է արտացոլեն իրադարձությունների մակրոտնտեսական զարգացման վրա ազդող վերջին տեղեկությունները՝ եկամուտների և ծախսերի միտումների մասին, ինչպես նաև հստակորեն բնորոշված ծրագրային պարտավորությունները:

4.1.2. Տարեկան բյուջեում և վերջնական հաշվետվության մեջ պետք է նշվի հաշվապահական հաշվառման հիմքը (օրինակ՝ կանխիկը կամ կուտակումները) և այն չափորոշիչները, որոնք կիրառվել են բյուջետային տվյալների նախապատրաստման և ներկայացման ընթացքում:

4.1.3. Հարկաբյուջետային տվյալների որակի վերաբերյալ պետք է տրվեն կոնկրետ երաշխիքներ: Մասնավորապես, անհրաժեշտ է նշել՝ ներքուստ համատեղելի՞ են արդյոք հարկաբյուջետային հաշվետվությունների տվյալները և այդ տվյալները համապատասխանեցվե՞լ են գործին առնչվող այլ աղբյուրների տվյալների հետ:

4.2. Հարկաբյուջետային տեղեկատվությունը պետք է ենթարկվի անկախ հետազոտման:

4.2.1. Պետական հաշիվների ֆինանսական հաշվետվության վերաբերյալ օրենսդիր մարմնին և հասարակայնությանը զեկույց կամ հաշվետվությունը պետք է ներկայացնի ազգային աուդիտորական որևէ մարմին կամ այլ համարժեք կազմակերպություն, որն անկախ է գործադիր իշխանությունից:

4.2.2. Անհրաժեշտ է հրավիրել անկախ փորձագետների՝ հարկաբյուջետային կանխատեսումների, մակրոտնտեսական կանխագուշակումների և այդ բոլոր կանխատեսումների հիմքում ընկած բոլոր ենթադրությունների ստուգման համար:

4.2.3. Հարկաբյուջետային տվյալների որակի ստուգման նպատակով ազգային այս կամ այն վիճակագրական մարմինը պետք է ապահովվի ինստիտուցիոնալ անկախությամբ:

üÆÜ²Üê²Î²Ü Î²ÚàôÜàôÂÚ²Ü Ð²Ø²ÄàÔàìÀ º ì üÆÜ²Üê²Î²Ü Ð²êÎ²ÎàôÜ Ð²Ø²Î²ð¶ºðÆ 12 ÐÆØÜ²Î²Ü â²öàðàÞÆâÜºðÀ

üÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ï³ÛáõÝáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ÅáÕáíÁ (üÎÐ) Ýß»É ¿ ï³ëÝ»ñÏáõ ã³÷áñáßÇãÝ»ñÁ` áñå»ë Ñ³ëï³ïáõÝ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ñ³Ù³Ï³ñ·»ñÇ ÑÇÙù»ñÇó Ù»ÏÁ: ²Ûë Ï³Ù ³ÛÝ »ñÏñáõÙ ·áÛáõÃÛáõÝ áõÝ»óáÕ Çñ³¹ñáõÃÛáõÝÇó Ï³Ëí³Í` ¹ñ³Ýù ³ñÅ³ÝÇ »Ý ³é³çÝ³Ñ»ñÃ Ï»Ýë³·áñÍÙ³Ý[25]:

üÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ï³ÛáõÝáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ÅáÕáíÁ ÙÇ³íáñáõÙ ¿ ³½·³ÛÇÝ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ù³ñÙÇÝÝ»ñÇ (ûñÇÝ³Ï` Ï»Ýïñáÿ³Ï³Ý µ³ÝÏ»ñÇ, í»ñ³ÑëÏÇã Ù³ñÙÇÝÝ»ñÇ, ýÇÝ³ÝëÝ»ñÇ Ý³Ë³ñ³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ), ÙÇç³½·³ÛÇÝ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ñ³ëï³ïáõÃÛáõÝÝ»ñÇ, ÙÇç³½·³ÛÇÝ Ï³ñ·³íáñÇã ¨ í»ñ³ÑëÏÇã ÙÇ³íáñáõÙÝ»ñÇ, Ï»Ýïñáÿ³Ï³Ý µ³ÝÏ»ñÇ ÷áñÓ³·»ïÝ»ñÇ ÏáÙÇï»Ý»ñÇ ¨ ºíñáå³Ï³Ý Ï»Ýïñáÿ³Ï³Ý µ³ÝÏÇ µ³ñÓñ³ëïÇ×³ÝÝ»ñÇ Ï³Û³óáõóÇãÝ»ñÇ:

üÐÎÝ Ï³ñ¨áñ ¹»ñ ¿ Ë³Õáõ٠ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ï³ÛáõÝ Ñ³Ù³Ï³ñ·»ñÇ ëï»ÕÍÙ³ÝÝ áõÕÕí³Í µ³½Ù³Ï³ÕÙ ç³Ýù»ñáõÙ: ²é³çÇÝ ³Ý·³Ù ³ÛÝ ·áõÙ³ñí»ó 1999Ã© ÙÇç³½·³ÛÇÝ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ï³ÛáõÝáõÃÛ³ÝÝ ³ç³Ïó»Éáõ Ýå³ï³Ïáí: î»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý ÷áË³Ý³ÏÙ³Ý, ÙÇç³½·³ÛÇÝ Ñ³Ù³·áñÍ³ÏóáõÃÛ³Ý ¨ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý í»ñ³ÑëÏáõÙ áõ ¹Çï³ñÏáõÙ Çñ³Ï³Ý³óÝ»Éáõ ×³Ý³å³ñÑáí ³ÛÝ Ýå³ëïáõÙ ¿ ³½ÝíáõÃÛ³Ý Ñ³ëï³ïÙ³ÝÁ:

ÜßÛ³Í Ñ³Ù³ÅáÕáíÁ Ñ³Ù³ËÙµáõÙ ¿ ÙÇç³½·³ÛÇÝ Ï³ñ¨áñ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ßáõÏ³Ý»ñáõÙ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ï³ÛáõÝáõÃÛ³Ý Ñ³Ù³ñ å³ï³ëË³Ý³ïáõ ³½·³ÛÇÝ í³ñã³Ï³½Ù»ñÁ, ÙÇç³½·³ÛÇÝ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ÇÝëïÇïáõïÝ»ñÁ, ÙÇç³½·³ÛÇÝ Ï³ñ·³íáñáÕ í»ñ³ÑëÏÇã ÙÇ³íáñáõÙÝ»ñÁ ¨ Ï»Ýïñáÿ³Ï³Ý µ³ÝÏ»ñÇ ÷áñÓ³·»ïÝ»ñÇ ÏáÙÇï»Ý»ñÁ:

Æ ëÏ½µ³Ý» üÐÎÝ Ï³ñ¨áñ»ó ÙÇç³½·³ÛÇÝ ã³÷áñáßÇãÝ»ñÇ Ùß³ÏáõÙÁ, ½³ñ·³óáõÙÁ ¨ ï³ñ³ÍáõÙÁ` ÇÝãå»ë ³é³ÝÓÇÝ »ñÏñÝ»ñÇ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ñ³Ù³Ï³ñ·»ñÇ ³Ùñ³åÝ¹Ù³Ý, ³ÛÝå»ë ¿É ÙÇç³½·³ÛÇÝ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý Ï³ÛáõÝáõÃÛ³Ý ¨ ³½ÝíáõÃÛ³Ý ³Ùñ³åÝ¹Ù³Ý Ñ³Ù³ñ:

àõ Ã»¨ ³é³ç³ñÏíáÕ ÑÇÙÝ³Ï³Ý ã³÷áñáßÇãÝ»ñÁ ÙÇç³½·³ÛÇÝ Ñ³í³ÝáõÃÛ³Ý ï³ñµ»ñ ³ëïÇ×³ÝÝ»ñ áõÝ»Ý, ³ÛÝáõ³Ù»Ý³ÛÝÇí, ¹ñ³Ýù É³ÛÝáñ»Ý ×³Ý³ãíáõÙ »Ý áñå»ë ³ßË³ï³ÝùÇ Ï³½Ù³Ï»ñå-Ù³Ý ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï Ù»Ãá¹Ý»ñÇÝ Ý»ñÏ³Û³óÝáÕ Ýí³½³·áõÛÝ å³Ñ³ÝçÝ»ñÇ ã³÷áñáßÇãÝ»ñ:

ÐÇÙÝ³Ï³Ý ã³÷áñáßÇãÝ»ñÇó ÙÇ ù³ÝÇëÁ í»ñ³µ»ñáõÙ »Ý ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý ÙÇ ù³ÝÇ áÉáñïÝ»ñÇ: ²Ûë å»ë, ûñÇÝ³Ï, ¹ñ³Ù³í³ñÏ³ÛÇÝ ¨ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ³å³ÑáíÙ³Ý Ýå³ï³Ïáí ²ØÐÇ ÏáÕÙÇó Ùß³Ïí³Í ²ßË³ï³ÝùÇ Ï³½Ù³Ï»ñåÙ³Ý ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï Ù»Ãá¹Ý»ñÇ Ïá¹»ùëÇ µ³ÅÇÝÝ»ñÝ ³éÝãíáõÙ »Ý Ùáï»ÍáõÙÝ»ñÇ ¨ Ñ³ßí³ñÏÝ»ñÇ, ÇÝãå»ë Ý³¨ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ·ñ³íáõÝ»ñáõÃÛ³Ý Ï³ñ·³íáñ-Ù³Ý ¨ ¹ñ³ Ñ»ï³ÑëÏÙ³Ý Ñ»ï: â»ËÇ³ÛÇ Ð³Ýñ³å»ïáõÃÛ³Ý ²áõ¹Çï Ç í³ñãáõÃÛáõÝÁ, ûñÇÝ³Ï, åñ³ÏïÇÏ³ÛáõÙ ³Û¹ ã³÷áñáßÇãÝ»ñÇ Ý»ñ¹ñÙ³Ý áõÕÕáõÃÛ³Ùµ ³ßË³ïáÕ Ï³éáõÛóÝ»ñÇó Ù»ÏÝ ¿[26]:

ì»ñáÝßÛ³É 12 ã³÷áñáßÇãÝ»ñÝ »Ý©

Մակրոտնտեսական քաղաքականությունը և տվյալների թափանցիկությունը

1. *Դրամավարկային և ֆինանսական քաղաքականության թափանցիկությունը Դրամավարկային և ֆինանսական քաղաքականության թափանցիկության ապահովման աշխատանքի կազմակերպման արդյունավետ միջոցների Կոդեքս (ԱՄՀ)[27]:*
2. *Հարկաբյուջետային քաղաքականության թափանցիկություն Հարկաբյուջետային քաղաքականության թափանցիկության ապահովման աշխատանքի կազմակերպման արդյունավետ մեթոդների Կոդեքս[28]:*
3. *Տվյալների տարածում Հատուկ տվյալների տարածման Չափորոշիչ[29] Ընդհանուր բնույթի տվյալների տարածման համակարգ ԱՄՀ)[30]:*

Ինստիտուցիոնալ և շուկայական ենթակառուցվածք

4. *Անվճարունակություն ներկայումս նախապատրաստվում է Համաշխարհային բանկի կողմից):*
5. *Կորպորատիվ կառավարում Կորպորատիվ կառավարման սկզբունքներ (ՏՀԶԿ)[31]:*
6. *Հաշվապահական հաշվառում Հաշվապահական հաշվառման միջազգային չափորոշիչներ IAS/IASB)[32]:*
7. *Աուդիտ Աուդիտի միջազգային չափորոշիչներ ISA/IFAC)[33]:*
8. *Մուծումներ և հաշվարկներ Համակարգային մեծ նշանակություն ունեցող մուծման համակարգի հիմնական սկզբունքները (CPSS)[34] և արժեթղթերի գծով հաշվարկների համակարգերի հանձնարարականներ (CPSS/IOSCO)[35]:*
9. *Ազնվություն շուկայում ֆինանսական միջնորդների և փաստաթղթերի գծով օպերատիվ խմբի 40 հանձնարարականները (FATF[36] և Ահաբեկչության դեմ պայքարի ֆինանսավորման ութ հատուկ հանձնարարականները (FATF[37]):*

Ֆինանսական գործունեության կարգավորում և վերահսկում

10. *Բանկային վերահսկման իրականացում Արդյունավետ բանկային վերահսկման հիմնական սկզբունքները (BCBS)[38]:*
11. *Արժեթղթերի կարգավորում Արժեթղթերի կարգավորման նպատակներն ու սկզբունքները IOSCO)[39]:*
12. *Ապահովագրական գործունեության նկատմամբ վերահսկողության իրականացում Ապահովագրության հիմնական սկզբունքները IAIS)[40]:*

ø²Ô²ø²òÆ² Î²Ü Ð²ê²ð²ÎàôÂÚ²Ü ¸ºðÀ

âÝ³Û³Í ËáñÑñ¹³ñ³Ý³Ï³ÝÝ»ñÇ, ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ³áõ¹ÇïÇ Ñ³ëï³ïáõÃÛáõÝÝ»ñÇ, »ñµ»ÙÝ Ý³¨ ÇßË³ÝáõÃÛ³Ý ·áñÍ³¹Çñ ×ÛáõÕÇ ç³Ýù»ñÇÝ, ³Ýóáõ-ÙÁ ³áõ¹ÇïÇ ·Ïáí û·ï³Ï³ñ Ñ³ÝÓÝ³ñ³ñ³Ï³Ý-Ý»ñÇó ¹»åÇ ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛáõÝ, ÇÝãå»ë Ý³¨ í³ñùÇ ÷á÷áËáõÃÛáõÝÁ Ñ»ßï ãÇ ïñíáõÙ: ø³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ñ»ï Ñ³Ù³·áñÍ³ÏóáõÃÛáõÝÁ µ³ñ»Ýå³ëï ÑÝ³ñ³íáñáõÃÛáõÝ ¿ ëï»ÕÍáõÙ Çñ³íÇ×³ÏÁ ßï Ï»Éáõ Ñ³Ù³ñ: ²Ûë Ñ³Ù³ï»ùëïáõÙ ØÇç³½·³ÛÇÝ µÛáõç»ï³ÛÇÝ Ý³Ë³·ÇÍÁ Ñ³Ù³·áñÍ³ÏóáõÃÛ³Ý Ù»ç ¿ Ý»ñ·ñ³íáõÙ ù³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ËÙµ»ñÁ ³ßË³ñÑÇ ß³ï ï³ñ³Í³ßñç³ÝÝ»ñáõÙ, ³Û¹ ÃíáõÙ Ý³¨ ³ÝóáõÙ³ÛÇÝ ÷áõÉáõÙ·ïÝíáÕ ÙÇ ß³ñù »ñÏñÝ»ñáõÙ[41]: ØÇç³½·³ÛÇÝ µÛáõç»ï³ÛÇÝ Ý³Ë³·ÇÍÝ áã Ï³é³í³ñ³Ï³Ý Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇÝ áõ Ñ»ï³½áïáÕÝ»ñÇÝ û·ÝáõÙ ¿ í»ñÉáõÍ»É µÛáõç»ï³ÛÇÝ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛáõÝÁ` Ýå³ëï»Éáí Ý³¨ µÛáõç»ï³ÛÇÝ ·áñÍÁÝÃ³óÝ»ñÇ áõ ÇÝëïÇïáõïÝ»ñÇ Ï³ï³ñ»É³·áñÍÙ³ÝÁ: ²Ûë Ý³Ë³·ÇÍÁ Ñ³ïÏ³å»ëß³Ñ³·ñ·éí³Í ¿³ç³ÏóáÕ»Éáõ ·áñÍÝ³Ï³Ý Ñ»ï³½ïáõÃÛáõÝÝ»ñÇÝ, áñáÝù û·-ï³Ï³ñ »Ý ù³Õ³ù³óÇ³ÏáõÃÛ³Ý ÁÝÃ³óÇÏ ùÝÝ³ñ-ÏáõÙÝ»ñÇ ³éáõÙáí, ÇÝãå»ë Ý³¨ ÁÝã³½áõñÏ Ë³í»-ñÇ Ñ³Ù³ñ µÛáõç»ï³ÛÇÝ ù³Õ³ù³Ï³ÝáõÃÛ³Ý Ñ»-ï¨³ÝùÝ»ñÇ Ñ»ï³½ïáõÃÛáõÝÝ»ñÇÝ: ²Ûë Ý³Ë³-·ÇÍÁ ÑÇÙÝ³Ï³ÝáõÙ ³ßË³ïáõÙ ¿½³ñ·³óáÕ »ñÏñ-Ý»ñÇ Ï³Ù Ýáñ³ÝÏ³Ë å»ïáõÃÛáõÝÝ»ñÇ áã Ï³é³-í³ñ³Ï³Ý Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇ áõ Ñ»ï³½á-ïáÕÝ»ñÇ Ñ»ï: ´³óÇ ³Û¹, ê³ÝÏï ä»ï»ñµáõñ·áõÙ ëï»ÕÍíáõÙ ¿ Ñ³Ù³ÝÙ³Ý Ý³Ë³·ÇÍ` §´³ó µÛáõç»¦ ³Ýí³ÝÙ³Ùµ[42]:

²Ûë µÝ³·³í³éáõÙ ·áñÍáõÝ»áõÃÛáõÝÁ ÑÇÙÝ³-Ï³ÝáõÙ ÙÇ ïí³Í ¿·ÉË³íáñ áõß³¹ñáõÃÛáõÝÁ µ¨»é»É Ýßí³Í ·áñÍÁÝÃ³óÇ Çñ³í³Ï³Ý ÏáÕÙÇ íñ³, Ã»¨ ³ÛÝï»Õ, áñ ï»Õ ¹³ ÑÝ³ñ³íáñ ¿, µÛáõç»ï³ÛÇÝ ËÙµ»ñÁ ¨ë ³ÏïÇíáõÃÛáõÝ »Ý óáõó³µ»ñáõÙ ûñ»Ýë¹-ñ³Ï³Ý Ý³Ë³·Í»ñÇ ÙÛ³ÏÙ³Ý ¨ ûñ»ÝùÇ Ï³ï³-ñáõÙÁ í»ñ³ÑëÏ»Éáõ ·áñÍáõÙ: Ü»ñÏ³ ¹ñáõÃÛ³Ùµ ù³-Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ËÙµ»ñÇ Ù³ëÝ³Ï-óáõÃÛáõÝÁ µÛáõç»ï³ÛÇÝ ·áñÍÁÝÃ³óÇÝ Ýí³½³·áõÛ-ÝÇ ¿ Ñ³ëÝáõÙ, »ñµ ³ÛÝ ·ïÝíáõÙ ¿ ³áõ¹ÇïÇ ÷áõ-ÉáõÙ: ê³Ï³ÛÝ ³Ûëï»Õ ¿É ¹ñáõÃÛáõÝÁ` Ã»¨ ¹³Ý¹³Õ, ë³Ï³ÛÝ ³ëïÇ×³Ý³µ³ñ ÷áËíáõÙ ¿ ¹»åÇ É³íÁ: Ð³Ù³·áñÍ³ÏóáõÃÛáõÝÁ ù³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³-ñ³ÏáõÃÛ³Ý Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ñ»ï ÑÝ³ñ³-íáñáõÃÛáõÝÝ»ñ ¿ ëï»ÕÍáõÙ Å³Ù³Ý³Ï³ÏÇó ³áõ¹Ç-ïáñ³Ï³Ý ·áñÍ³éáõÃÛ»ñÇ Ï³ï³ñ»É³·áñÍÙ³Ý Ýå³ï³Ïáí ³é³ç³íáñ Ùáï»óáõÙÝ»ñÇ ÏÇñ³é-Ù³Ý, ÇÝãå»ë Ý³¨ Ñ³ë³ñ³Ï³ÛÝáõÃÛ³Ý ÏáÕÙÇó ³ÛÝ í»ñ³ÑëÏ»Éáõ Ñ³Ù³ñ:

²Û¹áõÑ³Ý¹»ñÓ, ³áõ¹ÇïáñÝ»ñÇ ëïáõ·áõÙÝ»-ñÇ ³ñ¹ÛáõÝùÝ»ñÁ áã ÙÇßï »Ý å³ïß³×³éÓ³·³Ýù ·ïÝáõÙ Ñ³ë³ñ³Ï³ÛÝáõÃÛ³Ý ßñç³ÝáõÙ: ¸ñ³ å³ï×³éÝ»ñÇó Ù»ÏÝ ³ÛÝ ¿, áñ Ù³ñ¹ÇÏ Ñ³×³Ë ã»Ý å³ïÏ»ñ³óÝáõÙ, Ã» ÇñÝó »ñÏñÝ»ñáõÙ ÇÝã ¹»ñ »Ý Ë³ÕáõÙ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý ÇÝëïÇïáõïÝ»ñÁ, áñáÝù ÃáõÛÉ ã»Ý ï³ÉÇë ³é³ÝÓÇÝ å»ï³Ï³Ý Ï³éáÛóÝ»-ñÇÝ Ï³Ù ³é³ÝÓÇÝ å³ßïáÝ³ Ý³ï³ñ³ÝÓÝ³Ï³-Çñ³í³Ï³Ý Ï³Ù ³Ýå³ï³ëË³Ý³ïáõ ³ñ³ñùÝ»ñ

Ï³ï³ñ»É, ÇÝãå»ë Ý³¨ ³ÛÝ, Ã» ÇÝãåÇëÇ ÑÝ³ñ³íáñ ³½¹»óáõÃÛáõÝ áõÝ»Ý ³Û¹ ÇÝëïÇïáõïÝ»ñÁ ß³ñù³ÛÇÝ ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÇ ÏÛ³ÝùÇ íñ³:

¶Çï³ÏÇó, Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ÏÛ³ÝùÇÝ ³ÏïÇíáñ»Ý Ù³ëÝ³ÏóáÕ ù³Õ³ù³óÇÝ»ñ ¹³ëïÇ³ñ³Ï»Éáõ Ñ³Ù³ñ` ù³Õ³ù³óÇÝ»ñÇ, áñáÝù ß³Ñ³·ñ·éí³Í ÏÉÇÝ»Ý ëïÇå»Éáõ Ï³é³í³ñáõÃÛ³ÝÁ, áñå»ë½Ç ³ÛÝ å³ï³ëË³Ý ï³ Çñ ·áñÍáÕáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Ñ³Ù³ñ, ³ÝÑñ³Å»ßï ¿ ³Û¹ ÇÝëïÇïáõïÝ»ñÇ íñ³ÛÇó Ñ³Ý»É ·³ÕïÝÇáõÃÛ³Ý ùáÕÁ ¨ µ³ñÓñ³óÝ»É µÝ³ÏãáõÃÛ³Ý Çñ³½»ÏáõÃÛ³Ý Ù³Ï³ñ¹³ÏÁ µÛáõç»Ç Ùß³ÏÙ³Ý ¨ ³áõ¹ÇïÇ ³ÝóÏ³óÙ³Ý Ñ³ñó»ñáõÙ:

ÜÙ³Ý ÇÝëïÇïáõïÝ»ñÁ Ï³ñáÕ »Ý ÇÝùÝáõñáõÛÝ Ï³ï³ñ»É Çñ»Ýó ·áñÍ³éáõÛÃÝ»ñÁ` µÝ³ÏãáõÃÛ³Ý ÁÝ¹·ñÏÙ³Ý Ýå³ï³Ïáí ³ñß³íÝ»ñ ³ÝóÏ³óÝ»Éáõ, ·áñÍ»ñÇ ¹ñáõÃÛáõÝÁ Ýñ³Ý µ³ó³ïñ»Éáõ, ù³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý ËÙµ»ñÇ áõ ½³Ý·í³Í³ÛÇÝ Éñ³ïí³ÙÇçáóÝ»ñÇ Ñ»ï Ñ³Ù³·áñÍ³Ïó»Éáõ ¨ Ýñ³Ýó ³ßË³ï³ÝùÇÝ ³ç³Ïó»Éáõ ×³Ý³å³ñÑáí: ´Ûáõç»ï³ÛÇÝ ËÙµ»ñÝ áõÝ»Ý Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý ÷áñÓ³·Çï³Ï³Ý ·Çï»ÉÇùÝ»ñ, áñáÝù ÑÝ³ñ³íáñáõÃÛáõÝ »Ý ï³ÉÇë ³Û¹ ËÙµ»ñÇÝ ýÇÝ³Ýë³Ï³Ý µ³ñ¹ ÷³ëï³ÃÕÃ»ñÁ í»ñ³÷áË»É Ñ³ë³ñ³Ï ù³Õ³ù³óáõ Ñ³Ù³ñ Ù³ïã»ÉÇ áõ Ñ³ëÏ³Ý³ÉÇ ï»Õ»ÏáõÃÛáõÝÝ»ñÇ: Üñ³Ýù Ï³ñáÕ »Ý Ï³½Ù³Ï»ñå»É áõ ³ÝóÏ³óÝ»É Ý³¨ áõëáõóáÕ³ÝÙ³Ý ¹³ëÁÝÃ³óÝ»ñ Ñ³ïáõÏ ³ÛÝ Éë³ñ³ÝÇ Ñ³Ù³ñ, áñÁ å³ïÏ»ñ³óáõÙ ãáõÝÇ µÛáõç»ï³ÛÇÝ ·áñÍÁÝÃ³óÇ ï»ËÝÇÏ³Ï³Ý ÏáÕÙÇ Ù³ëÇÝ: ´³óÇ ³Û¹, ÝÙ³Ý ËÙµ»ñÁ Ñ³ï³ÏáõÙ »Ý Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý áõëáõÙÝ³ëÇñáõÃÛ³Ý Ó»éÝ³ñÏÝ»ñ: àñå»ë ûñÇÝ³Ï Ï³ñ»ÉÇ ¿ µ»ñ»É Êáñí³ÃÇ³ÛÇ ýÇÝ³ÝëÝ»ñÇ å»ï³Ï³Ý ÇÝëïÇïáõïÇ ÏáÕÙÇó Ý³Ë³å³ïñ³ëï³Í §ø³Õ³ù³óáõ ï»Õ»Ï³·Çñù Ñ³ñÏ³ÛÇÝ Ù³ëÇÝ¦ ¨ §ø³Õ³ù³óáõ ï»Õ»Ï³·Çñù µÛáõç»Ç Ù³ëÇÝ¦ ·ñùáõÛÏÝ»ñÁ[43]:

ø³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛáõÝÁ Ï³ñáÕ ¿ óáõó³µ»ñ»É ï³ñµ»ñ ï»ë³ÏÇ û·ÝáõÃÛáõÝ©

- *Քաղաքացիական հասարակության խմբերը կարող են օգնել բարձրացնելու քաղաքացիների գիտելիքների մակարդակը մասնագիտացված ֆինանսական ինստիտուտների վերահսկիչ գործառույթների մասին, ինչպես նաև ապահովել բնակչության իմացության ավելի բարձր մակարդակ ֆինանսական գործունեության կառավարման և դրա վերահսկման հարցերի վերաբերյալ:*
- *Հենվելով քաղաքացիների հետ իրենց սերտ շփումների վրա՝ քաղաքացիական հասարակության խմբերը և զանգվածային լրատվության միջոցները կարող են ֆինանսական դիտորդական մարմինների առջև տարբեր տեսակի հարցեր առաջարկել՝ դրանց մանրազննին ուսումնասիրման նպատակով:*
- *Քաղաքացիական հասարակության խմբերը և զանգվածային լրատվամիջոցները կարող են անցկացնել ֆինանսական գործունեության ոչ ճիշտ կառավարման դեպքերի նախնական հետաքննություն կամ էլ շարունակել աուդիտորական ստուգման արդյունքում ծագած վիճելի հարցերի հետաքննությունը:*
- *Քաղաքացիական հասարակության խմբերը կարող են օգնել վերահսկելու աուդիտորական ստուգման կամ խորհրդարանական լսումների հիման վրա պետական մարմինների կողմից այս կամ այն որոշումների կամ միջոցառումների ամբողջական կատարումը: Զանգվածային լրատվամիջոցների կողմից նման որոշումների կամ միջոցառումների հանդեպ ցուցաբերված ուշադրության հետ մեկտեղ քաղաքացիական խմբերի մասնակցությունը կարող է հավելյալ ճնշում հանդիսանալ պետական իշխանության գործադիր ճյուղի վրա՝ ստիպելով նրան շտկել թերությունները:*
- *Քաղաքացիական հասարակության խմբերը կարող են անմիջական օգնություն ցույց տալ ֆինանսական դիտորդական մարմինների աշխատանքին՝ մասնակցելով ծախսերի վերահսկմանը՝ աջակցելով տեղերում աուդիտորական ստուգումների անցկացմանը կամ գնահատելով ծրագրերի կատարումը:*

´Ûáõç»ï³ÛÇÝ ËÙµ»ñÇ ÃíÇ ³×Á Ï³ñáÕ ¿ Í³é³Û»É áñå»ë å»ï³Ï³Ý ýÇÝ³ÝëÝ»ñÇ å³ñ³ÏïÇÏ³ÛáõÙ Ï³ñ¨áñ ÷á÷áËáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ³éÏ³ÛáõÃÛ³Ý Ñ³ïÏ³ÝÇß: ºñÏñÝ»ñÇ Ù»Í Ù³ëáõÙ å»ï³Ï³Ý µÛáõç»Ç Ï³½ÙáõÙÁ ÇßË³Ý³íáñÝ»ñÇ ÏáÕÙÇó í³Õáõó ³ñ¹»Ý ÁÝÏ³ÉíáõÙ ¿ áñå»ë ë»÷³Ï³Ý ïÇñáõÛÃ: ºí ÙÇ³ÛÝ Ñ³Ù»Ù³ï³µ³ñ í»ñç»ñë ëÏë»É »Ý Ï³ÉÇ Ñ³Ù³ñí»É (³ÛÝ ¿É ¹»é ë³Ï³í³ÃÇí å»ïáõÃÛáõÝÝ»ñáõÙ) ³ÛÝ ûñ·áí, áñÁ µ»ñáõÙ ¿ µÛáõç»ï³ÛÇÝ ·áñÍÁÝÃ³óÝ»ñÇ µ³óáõÙÁ ù³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý áã Ï³é³í³ñ³Ï³Ý Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ¨ ³ÛÉ Ï³éáõÛóÝ»ñÇ ûÅ³Ý¹³ÏáõÃÛ³Ý ³éç¨: ¼³ñ·³óáÕ, ÇÝãå»ë Ý³¨ ³ÝóáõÙ³ÛÇÝ ÷áõÉáõÙ ·ïÝíáÕ ß³ï »ñÏñÝ»ñáõÙ ·ÛáõÃÛáõÝ áõÝ»óáÕ ÙÇ ³ÙµáÕç ß³ñù ³ñÙ³ï³íáñí³Í íÝ³ë³µ»ñ ³é³ëå»ÉÝ»ñÇ ßÝáñÑÇí ³é³çí³ ÷áÉ ³ñ·»Éí³Í ¿ ù³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³ÏáõÃÛ³Ý, ûñ»Ýë¹Çñ Ù³ñÙÇÝÝ»ñÇ ¨ ½³Ý·í³Í³ÛÇÝ Éñ³ïí³ÙÇçáóÝ»ñÇ ³ÝÏ³Ë ³ßË³ï³ÝùÁ µÛáõç»Ç Ï³½ÙÙ³Ý ¨ Ï³ï³ñÙ³Ý ³éáõÙáí: ²Û¹ ³é³ëå»ÉÝ»ñÇ Ï³ñáÕ »Ý å³ñáõÝ³Ï»É Ñ»ï¨Û³É ÙáïÇáñáõÃÛáõÝÝ»ñÁ©

- *Բյուջեն պետք է կազմվի գաղտնի հակառակ դեպքում կարող է խախտվել ֆինանսական շուկաների բնականոն աշխատանքը:*
- *Ոչ կառավարական միջամտությունը կարող է խախտել բյուջեի նախապատրաստման համար անհրաժեշտ անաչառությունը:*
- *Օրենսդիրները և քաղաքացիական հասարակությունը ավելի շատ շահագրգռված են կարևորել իրենց ընտրողների շահերը՝ ի վնաս երկրի ընդհանուր շահերի:*

- *Կառավարությունը տիրապետում է փակ գործընթացի կարգով և իր կառույցների շրջանակում երկրի բյուջեն կազմելու մանդատին, ինչպես նաև այն բանի իրավունքը, որ օրենսդիր մարմինը սահմանափակվի պատրաստի բյուջեի զուտ մեխանիկական հաստատմամբ:*

´ÛáõçȻǠ·³Õï ÝÇáõÃÛáõÝÁ Ï³ñáÕ ¿ Ýå³ëï»É ßáõÏ³Û³Ï³Ý ¨ µáñë³Ï³Ý ëå»ÏáõÉÛ³óÇ³Ý»ñÇÝ, ³ÛÝ ¹»åùáõÙ, »ñµ Ã³÷³ÝóÇÏáõÃÛ³Ý ³í»Ç µ³ñÓñ ³ëïÇ×³ÝÇ ³å³Ñáíáõ٠ݳ٠³ï¿·áñÍ³Ï³Ýáñ»Ý Ù»Õ³óÝ»É ßáõÏ³ÛÇ Ñ³ñÙ³ñ»óáõÙÁ ù³Õ³ù³Ï³-ÝáõÃÛ³Ý ÁÝïñáõÃÛ³Ý Ñ³Ûï ÝÇ ï³ñµ»ñ³ÏÝ»ñÇÝ: ²í»ÉÝ³ µÛáõç»Ç Ù³ëÇÝ ³ÙµáÕç³Ï³Ý, ëï³óí³Í ·áñÍ³ÏÇóÝ»ñÇ ÷áËÑ³Ù³Ó³ÛÝáõÃÛ³Ý ¨ ¹áõÙ ³ÙµáÕç³Ï³Ý Ñ³ñ·³ÏáõÃÛáõÝÁ Ï³ñ»ÉÇ ¿ Ñ³ëÝ»É Ù³ëÝ³·»ïÝ»ñÇ ¨ ÑÇÙÝ³ñÏÝ»ñÇ Ñ³Ù³Ó³ÛÝáõÃÛ³Ý ÙÇçáóáí, ³í»ÉÇ ³ñ¹ÛáõÝ³í»ï ¹³ñÓÝ»Éáí Ï³é³í³ñÙ³Ý ·áñÍÁÝó³óÁ: Ø³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³Ï³ÏáõÃÛ³Ý ËÙµ»ñÇ ³ßË³ï³ÝùÝ»ñÁ ³ÛÝ Ï³é³í³ñáõÃÛ³Ý ³ëáõÙ»Ý ÁÝ¹áõÝ»Ý µÛáõç»Ç Ï³½ÙÙ³Ý ¨ Ï³ï³ñÙ³Ý ·áñÍÁÝÃ³óÇ Ù³ëÇÝ Ñ³ßí»ïí»ñÇ ³Ù»Ý³ÙÛ³ ³é³çÝáñ¹áõÃÛ³Ý ÙÇçáóáí, ³ÛÝ ¹»åùáõÙ ¿ÉÇ ³Õ³ù³óÇ³Ï³Ý Ñ³ë³ñ³Ï³ÏáõÃÛ³Ý Ù³ëÝ³ÏóáõÃÛáõÝÁ ¨ ï³ñ³Íáõ٠ϳѳñÙ³Ý ³Ûá Ñ³Ù³ñ ³ÝÃ³ÑÝ³Ï³Ý ÉÇÝ»Éáõ, Ù»Ï»É ÇÝ Ñ»ñÃ ³Ý·³Ù Ïáé³å³Ý³í³Ï³Ý ÍÝ³Ë³ÙÇ Ñ³ÝÝí³ÍÇ í»ñÇ³ÏÝ»ñÇ, í»ñÝÇÝ ¿ ³Ùñ³:

ÐÔàôØÜºð

1 Public Expenditure Management Handbook (The World Bank) (1998): http://www1.worldbank.org/publicsector/pe/handbook/pem98.pdf; J. Crotty, Practical Measures to Promote Integrity in Customs Administrations: http://www.transparency.org/iacc/8th_ iacc/papers/crotty.html; LINK A. Das-Gupta, An Anticorruption Strategy for Revenue Administration, World Bank PREMnote October 33, 1999: http://www1.worldbank.org/publicsector/tax/documents/PREMnote33.pdf; Sheetal K. Chand & Karl O. Moene, "Controlling Fiscal Corruption", International Monetary Fund, August 1997; World Bank, "E-Government: Philippine Customs Reform," Governance & Public Sector Reform. J. Gill, Customs: Developing an Integrated Anticorruption Strategy, in: D. Kaufmann, M. G. de Asis, P. Dininio (2001), Improving Governance and Controlling Corruption: http://www.worldbank.org/wbi/governance/pubs/improving.htm; World Bank: Helping countries reform economic and sector policies: http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/cor05.htm; OECD website on taxation: http://www.oecd.org/topic/0,2686,en_2649_37427_1_1_1_1_37427,00.html.

2 Vito Tanzi, Corruption Around the World: Causes Consequences, Scope and Cures: http://www.imf.org/external/Pubs/FT/staffp/1998/12-98/tanzi.html.

3 World Customs Organization: http://www.wcoomd.org/ie/En/en.html. §²é¨ïñÇ Ñ³Ù³ßË³ñÑ³ÛÇÝ Ï³½Ù³Ï»ñåáõÃÛáõÝÁ ÙßïÇ ¿ Ù³ùë³ÛÇÝ Ù³ñÙÇÝÝ»ñáõÙ ³½ÝíáõÃÛ³Ý ³å³ÑáíÙ³Ý íñ³·Ç ¨ Ù³ñ-ï³í³ñáõÃÛáõÝ: Ø³ùë³ÛÇÝ å³ßïáÝÛ³Ý»ñ ³Ý-Ó³Ýó ì³ñùÇ ûñÇÝ³Ï»ÉÇ Ïá¹»ùëÁ ï³ñ³ÍíáõÙ ¿Ý ³ÝÓÝ³Ï³Ý å³ï³ëË³Ý³ïíáõÃÛ³Ý íñ³, ûñ»Ý-ùÇÝ Ññ³¨Çñáõ íñ³, ÝíÇñí»ñ ¨ í³ñÓ³ïñáõ-ÃÛáõÝÝ»ñ ëï³Ý³Éáõ íñ³, ³Ýí×³ñ ÁÝ¹áõÝ»Éáõ-ÃÛáõÝÝ»ñÇ ¨ ½í³ñ×³ÝùÝ»ñÇ Ù³ëÇÝ Ïó»Éáõ íñ³, Ñ»ïñ³ùÇñùÃÛ³Ý ¨ ½»Õã»ñÇ ¹ñë¨áñáõÙÝ»-ñÇ íñ³, ß³Ñ»ñÇ ÏáÝýÉÇÏïÇ Ëáõë³÷»Éáõ íñ³, ù³Õ³ù³Ï³Ý ·áñÍáõÝ»áõÃÛ³Ý íñ³, ·³ÕïÝ³å³ÑáõÃÛ³Ý ¨ Í³é³ÛáÕ³Ï³Ý ï»Õ»Ï³ïíáõÃÛ³Ý û·ï³·áñÍ-Ù³Ý íñ³, Í³é³ÛáÕ³Ï³Ý ·áõÙ³ñ¨ Í³é³ÛáÕáõÃÛáõÝ-Ý»ñÇ û·ï³·áñÍÙ³Ý íñ³, Í³é³ÛáÕ³Ï³Ý ³ÝÓ-Ý³Ï³½Ù³Ï³Ý ïíÛ³ÉÝ»ñÇ Ùß³ÏÙ³Ý ¨ ³ÛÉ Ñ³ñó»ñÇ íñ³ Ï³ñ·³íáñáõÙÁ: Î»ë³Ï»ñå ¹ñ³ÝùÁ ³Ý-Ñ³Ï³½Ù³Ï³Ý ³ÛÝ ¹»åù»ñÇÝ, »ñµ ³ÝÓÝ³Ï³Ý ÑÇÙÝ³Ï³Ý Ý³Ë³å³ÛÙ³Ý»ñÁ Ý»ñ³éí³Í »Ý, ³ÛÝ Ï³Ù ³ÛÝ Ó¨áí ¹³Ý»ñÇ Ï³Ù Ñ³Ù³ñÅ»ù ³Ùñ³·ñ»ñÇ:

4 Simon Johnson, Daniel Kaufmann & Pablo Zoido-Lobaton Corruption, Public Finances, and the unofficial Economy, World Bank Working Paper. 2169.

5 Tanzi. Vito (1997) Corruption in the Public Finances http://www.transparency.org/iacc/8th_iacc/papers/vtanzi.html. ä»ñáõÇ Ù³Ûñ³ù³Õ³ù ÈÇÙ³ÛáõÙ Ï³-Û³ó³Í Ïáéáõåóí³ÛÇ ¹»Ù å³Ûù³ñÇ Ýí³ñí³Í 8-ñ¹ ÙÇç³½·³ÛÇÝ Ñ³Ý¹ÇåÙ³Ý Ý»ñÏ³Û³óí³Í ½»ÏáõÛóÁ:

6 §Ø»Í áõÃÛ³Ý ³ÏÇ¦ »ñÏñÝ»ñÁ Ó·ïáõÙ »Ý Ñ»ßï³óÝ»É ÙÇç³½·³ÛÇÝ ³é¨ïáõñÁ, Ïñ×³ï»É Ï³½Ù³-Ï»ñåáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ¨ Ï³é³í³ñáõÃÛáõÝÝ»ñÇ Í³Ë-ë»ñÁ: §Ø»Í áõÃÛ³Ý ³ÏÇ¦ »ñÏñÝ»ñÇ Ø³ùë³ÛÇÝ ÉáõÙµÁ ÷áñÓáõÙ ¿ ³é³í»É³·áõÛÝë å³ñ½»óÝ»É Ù³ùë³ÛÇÝ ïíÛ³ÉÝ»ñÇ Ý»ñÏ³Û³óíáõÙ å³Ñ³Ýç-Ý»ñÁ, áñå»ë½Ç ¹ñ³Ýù Ñ³Ù³å³ï³ëË³Ý»Ý Ù³ùë³ÛÇÝ å³ñï³Ï³ÝáõÃÛáõÝÝ»ñÇ ³ñ¹ÛáõÝ³-í»ï Ï³ï³ñÙ³ÝÁ, ÇÝãå»ë Ý³¨ ëï³Ý¹³ñï³ó-Ý»É ï»Õ³ÏÝ»ñÇ í»ñ³µ»ñÛ³É å³Ñ³ÝçÝ»ñÁ ¨ Ñ³ß-í»ï í³ÛñáõÃÛ³Ý Ï³ñ·í Ý»ñÏ³Û³óíáõ ³Û¹ ï»Ï³ÝÝ»ñÇ ã³÷³ÝÇ¨Á: î»ë` the G7 Initiative on Customs Standardization and Simplification Plain Language Description (KYOTO Customs Data Principles): http://www.wcoomd.org/ie/En/Topics_Issues/FacilitationCustomsProcedures/DataModelG7Initiative.html.

7 Ø³ñ¹Ï³ÛÇÝ ÇÝ³Ï³Ý³ó³Í µ³ñ»÷áËáõÙÝ»ñÇ Ù³ëÇÝ ï»ë PREM notes No. 67 April 2002: http://www1.worldbank.org/publicsector/tax/documents/PREMnote67.pdf.

8 Latvian Customs Code of Conduct: http://www.vid.gov.lv/eng/user/show.asp?ID=208&CId=30

9 Transparency International Source Book 2000, Chapter 23 – Good Financial Management: http://www.transparency.org/sourcebook/23.html.

10 World Bank PREM note 33: http://www1.worldbank.org/publicsector/tax/documents/PREMnote33.pdf.

11 Michael Waller, Review of Integrity Management of Staff in the Ghana, Tanzania and Uganda Revenue Authorities (TI – CIR, London): http://www.transpa

rency.org.working_papers.mwaller/integrity_management_review.html#summary.

12 Fjeldstad, Odd – Helge (2003) Fighting fiscal corruption; Lessons from the Tanzania Revenue Authority in Public Administration and Development 23/2, p.165-175; and Fjeldstad, Odd – Helge & Bertil Tungodden (2003) Fiscal corruption: A vice or a virtue? World Development. Vol.31 no. 8 pp.1473 – 1475.

13 Ø³ùë³ÛÇÝ µ³ñ»÷áËÙ³Ý Çñ³Ï³Ý³óÙ³Ý ¹»å-ùáõÙ Ï³ñáÕ ¿ ï»ÕÇ áõÝ»Ý³É Ù»Ïù³ÛÉ³ÝÇ ·áñ-ÍÁÝÃ³ó: Ø³ùë³ÛÇÝ Ñ³Ûï³ñ³ñ³·ÇñÁ Ï³ñ»ÉÇ ¿ Ý»ñÏ³Û³óÝ»É Ø³ùë³ÛÇÝ í³ñãáõÃÛáõÝ, ÇëÏ ÷³ë-ï³ÃÕÃ»ñÇ Ó¨³Ï»ñåáõÙÁ ÏÏ³ï³ñÇ í³ñãáõ-ÃÛ³Ý í³ñã³Ï³½ÙÁ: ²ñ¹ÛáõÝùáõÙ Ïµ³ó³éíÇ Ñ»-ï³·³ ß÷áõÙÝ»ñÇ ³ÝÑñ³Å»ßïáõÃÛáõÝÁ:

14 öáË³µ»ñí³Í ¿ Practical Measures to Promote Integrity Customs Administration (above): http://www.transparency.org/iacc/8th_iacc/papers/crotty.html; and the Utstein Anti-Corruption Resource Center FAQ: http://u4.no/documents/faqs1.cfm.

15 World Customs Organization: http://www.wcoomd.org/ie/En/en.html.

16 Jose Anson, Oliver Cadot and Marcelo Ollareaga, Tariff Evasion and Customs Corruption: Does PreShipment Inspection Help? http://www.econ.worldbank.org/files/30442_wps3156.PDF and Noel Johnson, Committing to Civil Service Reform: The Performance of Pre-Shipment Inspection under Different Institutional Regimes http://www.econ.worldbank.org/files/1714_wps2594.PDF.

17 Corruption and Trafficking: Monitoring and Prevention: http://www.csd.bg/news/law/CorTREP _E.html.

18 The 1996 Arusha Declaration on Burundi and the1999 Arusha Declaration on the Rights of Indigenous Peoples.

19 World Customs Organization: http://www.wcoomd.org/ie/En/en.html.

20 ²ÙµáÕç³Ï³Ý ï»ùëïÁ ï»ë http://www.wcoomd.org/ie/En/TopicsIssues/FacilitationCustomsProcedures/Revised%20Arush%20E-Print%20version.PDF

21 International Chamber of Commerce Customs Guidelines: http://www.iccwbo.org/home/statements_rules/statements/2003/customs_guidelines.asp

22 Second Evaluation Round: Training Seminar for GRECO Expert-Evaluators: Information and Working Documents: http://www.greco.coe.int/evaluations/seminar/DocsE.htm.

23 IMF Code of Good Practices on Fiscal Transparency: http://www.imf.org/external/np/fad/trans/code.htm#code.

24 ²ñï³µÛáõç» ï³ÛÇÝ Ñ³ßÇíÝ»ñÁ ×³Ý³ãáõÙ áõÝ»Ý ß³ï »ñÏñÝ»ñáõÙ: ²Û¹ Ñ³ßÇíÝ»ñÇó áÙ³Ýù Ñ³Ù³-å³ï³ëË³ÝáõÙ »Ý ûñ»ÝùÝ»ñÇÝ áõ Ï³ÝáÝÝ»ñÇÝ ¨ µ³óíáõÙ »Ý ÏáÝÏñ»ï Ýå³ï³ÏÝ»ñÇ (Ãáß³Ï-Ý»ñÇ, ×³Ý³å³ñÑ³ÛÇÝ ïáõñù»ñÇ) Ñ³Ù³ñ: ØÛáõëÝ»ñÇ Ýå³ï³ÏÝ ¿ Ïñ×³ï»É í³ñã³Ï³Ý ¨ ù³Õ³ù³Ï³Ý í»ñ³ÑëÏáÕáõÃÛ³Ý Ù³ëßï³µÝ»ñÁ (³Û¹ í»ñ³ÑëÏáÕáõÃÛáõÝÁ å³ñï³¹Çñ Ï³ñ·áí

áõÕ»Ïó»Éáõ ¿ µÛáõç»áí Ý³óÏ³óí³Í í³ËÍ»ñÁ): àñáß »ñÏñÝ»ñáõÙ ³ñï³ë³ÑÙ³ÝÛ³Ý û·ÝáõÃÛáõÝÁ ¨ µÝ³Ï³Ý å³ß³ñÝ»ñÇ í³×³éùÇó ëï³óí³Í ÙÇçáóÝ»ñÁ ÝáõÛÝå»ë ï»Õ³¹ñíáõÙ »Ý Ñ³ïáõÏ Ñ³ßÇíÝ»ñáõÙ, áñáÝù ÙÇïí³Í »Ý å³Ï³ë Ã³÷³ÝóÇÏ ÉÇÝ»Éáõ ¨ ³í»ÉÇ ùÇã ã³÷áí »Ý í»ñ³Ñëï»ÉÇ, ù³Ý µÛáõç»áí ³ÝóÝáÕ ÷áÕ»ñÁ, ¨ Ñ³×³Ë û· ï³·áñÍíáõÙ »Ý áã ûñÇÝ³Ï³Ý Ýå³ï³ÏÝ»ñÇ Ñ³Ù³ñ Ï³Ù ¿É áõÕÕ³ÏÇ ³ÝóÝáõÙ »Ý å³ßïáÝÛ³-ï³ñ ³ÝÓ³Ýó ·ñå³ÝÁ: î»ë` Vito Tanzi, Corruption and the World: Causes, Consequence, Acope and Cures: http://www.imf.org/external/Pubs/FT/staffp/1998/12-98/tanzi.htm.

25 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/key_standards_for_sound_financial_system.html

26 Tenth International Anti-Corruption Conference http://www.10iacc.org/content.phtml?documents=102&art=177.

27 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_9.htm.

28 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_10.html.

29 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_12.html.

30 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_11.html.

31 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_17.html.

32 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_18.html.

33 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_19.html.

34 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_7.htm.

35 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_24.html.

36 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_30.html.

37 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_28.html.

38 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_4.htm

39 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_52.html.

40 Financial Stability Forum: http://www.fsforum.org/compendium/compendium_of_standards_2_72.html.

41 Warren Krafchik, What Role Can Civil Society and Parliament Play in Strengthening the External Auditing Function? http://www.internationalbudget.org/auditorgeneral.html.

42 Open Budget Project: http://www.pskov.org.ru/budget.

43 The International Budget Project: http://www.internationalbudget.org/groups/croatia.html.